

Ainoa yhteys

Merimies Svante Karhusen kirjoittamien kirjeiden rakenne- ja tunneilmaisut ensimmäisen maailmansodan aikana 1914–1916

Johannes Karhunen

Kandidaatintutkielma

Historian ja arkeologian tutkinto-ohjelma, historia

Historian, kulttuurin ja taiteen tutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Toukokuu 2025

Kandidaatintutkielma

Historian ja arkeologian tutkinto-ohjelma, historia

Johannes Karhunen

Ainoa yhteys – Merimies Svante Karhusen kirjoittamien kirjeiden rakenne- ja tunneilmaisut ensimmäisen maailmansodan aikana 1914–1916

Sivumäärät: 30 s, 2 s.

Kandidaatintutkielmassani tarkastelen merimies Svante Karhusen (1894–1916) kirjeitä, jotka hän lähetti kotiin palvellessaan ulkomaisilla kauppalaivoilla ensimmäisen maailmansodan aikana. Svante oli yksi lukuisista suomalaisesta merimiehestä, jotka jäivät sodan syttyessä eristyksiin kotimaastaan Saksan hallitessa Itämeren. Kirjeliikenne ei silti katkennut tänäkään aikana, vaikka siinä koettiin entistä suurempia haasteita. Svanten kohdalla nämä haasteet lopulta katkaisivat kirjeliikenteen, sillä hän ei saanut enää viimeisenä elinvuotenaan yhteyttä perheeseensä lukuisista yrityksistään huolimatta.

Kirjeissä on rikasta tunneilmaisua ja sanatonta viestintää, joihin pureudun samalla taustoittaen ajan kirjeenvaihdon piirteitä. Pyrin siis tutkielmassani vastaamaan kysymykseen siitä, miten ja miksi Svante Karhunen pyrki kirjeillään säilyttämään yhteyden läheisiinsä ja kotimaahansa. Tarkastellessani lyhyitä kirjeitä syvemmin hyödynnän lähiluvun keinoja, ja koska tunteet ovat niin näkyvä ja tuntuva osa aineistoani, olen ottanut tutkimuksessa tunnehistoriallisen näkökulman. Kirjeiden tutkimuksen metodikirjallisuus on tutkielmassani suuressa osassa, ja olen hyödyntänyt monia artikkeleita teoksesta *Kirjeet ja historiantutkimus* (2011), jonka ovat toimittaneet Maarit Leskelä-Kärki, Anu Lahtinen ja Kirsi Vainio-Korhonen.

Tutkimustuloksena selvisi, että niin kirjeiden rakenteella kuin sanoilla haluttiin ilmaista kaipuuta perhettä kohtaan. Kirjeisiin sisällytettiin kerrontaa eksoottisuuksista ja omista kokemuksista, kirjeliikenteen pohdintaa sekä kotimaan ikävöintiä. Kaikkea Svante ei tuonut suoraan esille kirjeissään, kuten sodan hänessä aiheuttamia tunteita tai nousuaan lämmittäjän tehtävistä matruusiksi. Vahvoja tunneilmaisuja käyttäen hän yritti saada kotiväeltään vastauksen vielä vuosi kirjeliikenteen katkeamisen jälkeen. Monet merimiehet vieraantuivat kodeistaan, mutta heistä poiketen Svante korosti usein aikomuksiaan palata takaisin kotiin niin pian kuin mahdollista. Kirjeistä löytyi ilmaisujen lisäksi tietoa sodanajan ulkomaanpostin reittiä hyödyntäneistä merimiehistä, joita ei olla aiemmassa tutkimuksessa käsitelty.

Avainsanat: merimies, kirjeenvaihto, tunnehistoria, ikävä, sota, ilmaisu

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
2	Merimiehen kirjeiden rakenteellinen ilmaisu	9
2.1	Svante kirjeitä kirjoittavana merimiehenä	9
2.2	Monologiksi muuttunut vuoropuhelu	12
2.3	Kaukaisten maiden eksotiikkaa ja sanatonta viestintää	16
3	Omaisille ilmaistut tunteet ja ajatukset	20
3.1	Kirjeissä ilmaistu kaipuu perheen luo ja kotikaupunkiin	20
3.2	Sotaan liittyneet tunteet ja epäsuorat viittaukset	24
4	Lopuksi	27
	Lähteet	29
	Liitteet	31

1 Johdanto

En ole vielä saanut teiltä kirjettä tänne mutta voin ehkä vielä saada, jos olette lähettänyt. Toiset saivat, muutama useampia, minäkin luulin saavani, mutta en ja miten surulliseksi tulin ajatellessani entistä armasta kotiani. Onhan nyt jo kulunut kahdeksan kuukautta, kun olen teistä mitään kuullut. Silloin olin Londossa.¹

Näin tunteitaan ilmaisten kirjoitti Svante Karhunen² (1894–1916) merimatkaltaan Kapkaupungista vuoden 1915 lokakuussa. Hän oli lähtenyt merille Pietarista vuoden 1914 keväällä eli vain vähän ennen ensimmäisen maailmansodan syttymistä. Sodan syttyminen katkaisi Suomen tavalliset meritiet, jolloin kauppayhteydet rajoittuivat enää Ruotsiin ja Venäjään sodan vastapuolella olleen Saksan hallitessa Itämerta ja Juutinrauman merialuetta.³ Kotiinpaluu muuttui Svantelle lähes mahdottomaksi, sillä hän oli astunut ulkomaalaiselle laivalle ja päätynyt ulkomerille Englannista kulkeville kauppareiteille. Vuonna 1914 kotimaastaan eristyksiin jäi arviolta noin 5000 suomalaista Svanten tavoin.⁴ Tämä ei silti välttämättä merkinnyt täyttä epätietoisuutta omaisten ja merimiesten välillä. Sodan aikana hidastunut, mutta siitä huolimatta edelleen toiminut postinkulku salli merimiehen pitää yhteyttä läheisiinsä kirjeenvaihdolla.⁵

Tässä tutkielmassa tutkin ensimmäisen maailmansodan aikana ulkomaisilla laivoilla työskennelleen suomalaisen merimiehen kirjeenvaihtoa. Alkuperäisaineistona käytän pääasiassa Svante Karhusen vuosina 1914–1916 ulkomaisilta laivoilta lähettämiä kirjeitä sekä joitain saman ajan sanoma- ja aikakauslehtijulkaisuja, jotka tarjoavat lisätietoa niin muista merimiehistä, itse Svantesta kuin aikalaisten kirjeenvaihdosta. Muusta lähdeaineistosta tärkein on ehdottomasti *Merimiehen ystävä* -lehti, jota moni tämän aihealueen tutkimus on hyödyntänyt tutkimuksissaan.⁶ Kaikki lehtijulkaisut olen hakenut Kansalliskirjaston digiarkistoista ja ne rajautuvat ajalle 1912–1916. Kirjeenvaihtoa tutkiessani asetan sen historialliseen kontekstiinsa ja huomioin sekä poikkeukselliset olosuhteet että itse kirjeiden kirjoittajan. Lähilukemalla selvitän kirjeiden sanojen taakse kätkeytyviä merkityksiä ja pyrin

---

¹ Svante Karhusen kirje 14.10.1915, Katri Maasalons yksityisarkisto, Lohja.

² Kuva Svante Karhusesta. Ks. Liite 1.

³ Kaukiainen 2008, 354; Frigren 2019, 168. Selkeytys: Juutinrauma on Tanskan ja Ruotsin välinen salmi, jonka kautta monet laivat kulkivat valtamerelle.

⁴ Kaukiainen 2016, 107, 110–111.

⁵ Toivo Waltari, *Merimiehen ystävä* 10/1914, 155–156.

⁶ Muun muassa Kaukiainen, Frigren, Hinkkanen ja Hannuniemi kaikki hyödyntävät aikakauslehden eri julkaisuja.

löytämään syitä Svanten ilmaisulle kirjeissä. Niin kirjeiden sanoihin kuin niiden ulkomuotoon kätkeytyy useampia ajatuksia, jotka eivät ole ensinäkemällä ilmeisiä.

Alun perin Karhusten suvun sukututkimusta tarkastellessani törmäsin johdannon alussa olevaan tunteita herättävään katkelmaan, joka herätti minussa syvemmän kiinnostuksen sukulaiseni Svante Karhusen elämää kohtaan. Pian sain selville kirjeiden olevan tällä hetkellä talletettuina sukulaiseni Katri Maasalon yksityisarkistossa, ja että hän oli tutkinut Svanten elämää hyödyntäen muistitietoa, sanomalehtijulkaisuja ja hallussaan olevia kirjeitä.

Onnekseni sain hänen kauttaan kirjeet tarkasteltaviksi tätä tutkimusta varten ja samassa minulle avautui, kuinka kattavaan aineistoon olin päässyt käsiksi. Kirjeistä yhdeksän oli selvinnyt Suomeen asti ja niistä neljä oli pidempiä kuin vain lyhyitä postikortteja. Lisäksi tallella on vielä merimiespastorin lähettämä kirje, jossa ilmoitetaan Svanten kuolemasta. Ensin näkemäni katkelma ei ollut ainoa tunteita ilmaiseva lausahdus kirjeissä, vaan niitä oli ripoteltuina kautta kokoelman. Tutkiessani tätä rikasta aineistoa on huomioitava, että tutkimuksen kohde on oma edesmennyt sukulaiseni. Tavoitteeni on siitä huolimatta tarkastella kirjeitä lähdekriittisestä ja tutkimuksellisesta näkökulmasta.

Vaikka yksittäisen merimiehen kirjeiden tutkimus on mikrohistoriaa, yhdistän sen laajempaan tutkimukseen saman ajan merimiehistä. On perusteltua kyseenalaistaa, voiko yksittäisen merimiehen kirjeistä tehdä päätelmiä suuresta ja heterogeenisestä ulkomaisilla laivoilla työskennelleiden suomalaisten merimiesten joukosta. Tutkimuskirjallisuuden ja aikalaislähteiden avulla erotan kuitenkin Svante Karhusen kirjeissä monia ajanjakson merimiehille yleisiä kokemuksia. Hän vaihteli laivoja paremman palkan perässä, hyödynsi merimieslähetyksen palveluja kirjeiden ja omaisuuden siirrossa sekä vietti elämää merimiesten kaupunginosissa niin Englannissa kuin Brooklynissa.⁷ Samoin häntä kuten monia muitakin merimiehiä vedettiin nenästä palkan suhteen.⁸ Tosin osasta karkureiksi⁹ ryhtyneistä merimiehistä Svante erosi merkittävästi, sillä hän ei lähtenyt merille aikeenaan ruveta

---

⁷ Kaukiainen 2016, 105, 113; Frigren 2019, 174; Hinkkanen 1992, 66–69. Svante Karhusen kirje 13.12.1914, Katri Maasalon yksityisarkisto, Lohja. Merimiehet joutuivat ajoittain ongelmiin satamissa. Svante mainittiin Daily Gazetteen julkaisussa, kun hän useamman muun suomalaisen kanssa oli juopotellut ja tuomittu sakkoihin. Drunken Foreign Seamen, *Daily Gazette* 29.6.1914, 3.

⁸ Hinkkanen 1992, 77. Eräs kapteeni oli luvannut Svantelle suunnasta (Norja-Englanti) 5 £, mutta lopulta maksoi vain 4 £. Svante valitteli asiasta perheelleen kirjeessään: Svante Karhusen kirje 13.12.1914, Katri Maasalon yksityisarkisto, Lohja.

⁹ “Karkurilla” tarkoitan laivansa hylännyttä merimiestä, joka jätti palvelemaansa laivan kesken sopimuksen. Moni karkuri päätyi osin kotimaassa odottavan rangaistuksen seurauksena ryhtymään siirtolaiseksi. Kaukiainen 2016, 106. 1800-luvulla karkureista syntyi eräänlainen ongelma, kun heidän määränsä kasvoi noin sadasta miehestä 1856–1860 jo noin kahteen sataan vuodessa 1872–1875. Kaukiainen 2016, 105. “Liverpoolissa niin paljon suomalaisia ja ruotsalaisia, ettei karanneiden tilalle tarvinnut ottaa vierasmaalaisia.”

siirtolaiseksi, vaan osoitti tahtoaan palata Suomeen lähes jokaisessa kirjeessään. Svante Karhunen oli siis toimiensa ja kirjeidensä perusteella ajalleen melko tavanomainen nuori merimies, eikä tutkimuksen rajaus vain hänen kirjeisiinsä estä samalla laajempien asiayhteyksien pohdintaa tutkielmassa.

Ajallisesti työ rajautuu vuosiin, jolloin Svante työskenteli merillä sodan aikana, eli vuosiin 1914–1916. Kirjeissä aika tulee konkreettisesti esille jo johdannon alkuun poimimassani katkelmassa, jossa Svante valittelee, ettei omaisten lähettämiä kirjeitä ole saapunut kahdeksaan kuukauteen. Hänen viimeisessä kirjeessään tauko on jo kasvanut vuoteen, jolloin hän pyytää suorasanaisesti perhettä lähettämään tietoa rakkaasta kodistaan.¹⁰ Svante jäi kuitenkin kirjeittä, sillä alle kolme kuukautta viimeisen kirjeensä lähettämisen jälkeen hän menetti henkensä saksalaisten torpedoiskulla upottamalla SS-Zent aluksella 5.4.1916.¹¹ Nuori mies ehti siis olla merillä töissä hieman alle kaksi vuotta matkaten eri puolilla Atlanttia ja Välimerta, kunnes hän menehtyi 21 vuoden iässä.

Ensimmäisen maailmansodan aikana ulkomaisilla aluksilla työskennelleitä suomalaisia ei ole tutkittu kovin paljoa, eikä aihe ole ylipäättään herättänyt suurta keskustelua. Tähän on osin syynä suomalaisen meritoiminnan hiipuminen sodan jälkeen.¹² Tietoa aiheesta on kuitenkin kaivettu esiin jonkin verran tutkimuksen määrän vähyydestä huolimatta. Suomalaisten merenkulun historiassa Yrjö Kaukiainen on tehnyt kattavimpia tutkimuksia, mutta tunnekokemukset ja kirjeet ensimmäisen maailmansodan aikana jäävät pitkälti hänen tutkimuksensa ulkopuolelle. Joissain pro gradu -tutkielmissa aihetta on sivuttu, kuten Ville Hannuniemen *Merimiehen ammatti, työolot ja elämäntyyli. Suomalaiset merimiehet ulkomaanliikenteen rahtialuksilla 1870-luvulta 1930-luvulle* (1991), jossa hän muistelmia lähteenä hyödyntäen avaa merimiesten elämänvaiheita. Tuoreempaa tutkimusta on löydettävissä Pirita Frigrenin toimittamasta *Merenkulkijoiden siirtolaisuus: Näkökulmia 1700-luvulta nykypäivään* (2019) -teoksesta, jossa korostuvat merimiesten elämä merillä ja päättyminen siirtolaisiksi. Merja-Liisa Hinkkanen on taas tarkastellut merimiesten tunne-elämää 1800-luvun lopussa artikkelissaan *Expressions of Longing, Sources of Anxiety? The Significance of Contacts with Home for Finnish Sailors in London and Hull in the Late Nineteenth Century* (1992).

---

¹⁰ Svante Karhusen kirje 28.1.1916, Katri Maasaloon yksityisarkisto, Lohja.

¹¹ Kuolleita. *Satakunnan Sanomat* 10.05.1916, 3; The Torpedoed Steamer Zent. *The Liverpool Daily Post And Mercury*, 8.4.1916, 5.

¹² Kaukiainen 2008, 116.

Edellä mainituissa tutkimuksissa alkuperäislähteinä ovat olleet lähinnä muutamat asiakirjat, meriltä palanneiden muistelmat sekä merimieslähetyksen vastaanottamat kirjeet. Myös joitain *Merimiehen ystävä* -aikakauslehden julkaisuja on hyödynnetty tutkimuksissa. Omassa tutkielmassani käytän näistä poiketen tärkeimpänä alkuperäisaineistonani merimiehen suoraan omaisille lähettämiä kirjeitä, joista tulee esille toisenlainen ja enemmän tunteita korostava ulottuvuus. Tämän huomioiden tutkimuskysymykseni painottuvat kirjeiden rikkaaseen ilmaisuun. Tutkimuskysymykseni siis kuuluu: millä keinoilla ja miksi Svante Karhunen pyrki kirjeillään säilyttämään yhteyden läheisiinsä ja kotimaahansa? Alakysymyksinä pohdin sitä, minkälaisia tunteita Svante halusi kirjeissään ilmaista sekä sitä minkälaisia sanattomia ja rakenteellisia ilmaisuja hän hyödynsi. Hänen kirjeissään toistuvat tietyt rakenteet, kuten omien laivojen reittien kertominen sekä uusien osoitteiden kertominen, koska ne olivat joko hänelle itselleen tärkeitä tai hän ajatteli niiden kiinnostavan omaisia. Siten rakenteelliset ilmaisut olivat olennainen osa tätä kirjeenvaihtoa. Ilmaisusta puhuessani haluan korostaa tapaa, jolla Svante tuo asiat esille kirjeissään, sillä toisia puolia kokemuksissaan ja tunteistaan hän painottaa toisia enemmän. Postikortit ja kirjeet ovat aina pituudeltaan rajattuja, joten kirjoittajana Svante on joutunut tekemään päätöksiä siitä, minkä hän on kokenut kapeilla riveillä ilmaisemisen arvoiseksi ja minkä päättänyt jättää pois.

Postin epävarma kulku niin maailmansodan aikana kuin merimiehien perässä aiheuttivat Svante Karhusen kirjeissä näkyviä tunnereaktioita. Matka, jonka kirje taittoi, saattoi olla hyvinkin pitkä ja täynnä viivytyksiä – pahimmassa tapauksessa se hukkuu kokonaan. Kirjeittä jääminen saattoi vaikuttaa suuresti merimiehen mielialaan, kuten se vaikutti myöhemmin sotilaiden mielialoihin esimerkiksi jatkosodassa.¹³ Siten koen tarpeelliseksi taustoittaa syitä kirjeliikenteen heikentymiselle sekä syventyä ainakin lyhyesti kirjeiden kulkeutumiseen Suomesta Englantiin ensimmäisen maailmansodan aikana. Muut saman aihealueen tutkimukset eivät ole juurikaan käsitelleet kirjeliikenteen kehitystä suomalaisten merimiesten tilannetta huomioiden tänä aikana, joten voin Svanten kirjeitä hyödyntäen tehdä tässä suhteessa uuden tutkimuksellisen avauksen.

Tutkiessani kirjeiden ilmaisua etenen ensin tarkastelemalla Svantea kirjeiden kirjoittajana muiden merimiesten joukossa sekä hänen kirjeidensä toistuvia ja sanattomia piirteitä. Sitten

---

¹³ Hagelstam 2011, 311–312.

syvennyn tarkemmin niissä esiintyvään tunteiden ilmaisemiseen samalla huomioiden Euroopassa riehuvan sodan ja postin kulun uudet olosuhteet.

Hyödynnän tutkimuksessani muun muassa aiemmin viittaamaani tutkimuskirjallisuutta, joka on saatavilla Turun yliopiston kirjaston kokoelmista. Pyrkiessäni ymmärtämään merimiehien työtä ja elämää ulkomaisilla laivoilla tarkastelen Yrjö Kaukiaisien artikkelia *Kun suomalaiset olivat filipiinoja* (2016) ja laajempaa teoksena hyödynnän Kaukiaisien teosta *Ulos maailmaan! Suomalaisen merenkulun historia* (2008). Vertauspintaa merimiesten kirjeenvaihtoon etsin Pirita Frigrenin artikkelista *Merimiespastorille saapuneet kirjeet liikkuvuuden peilinä ensimmäisen maailmansodan vuosina* (2019). Tutkimukset tarjoavat tärkeää tietoa merille jääneistä suomalaisista, heidän motivaatioistaan ja piirteistään etenkin kirjeenvaihdon toisena osapuolena.

Koska kirjeet toimivat pääasiallisena aineistonani, käytän metodikirjallisuutenani teosta *Kirjeet ja historiantutkimus* (2011), jonka ovat toimittaneet Maarit Leskelä-Kärki, Anu Lahtinen ja Kirsi Vainio-Korhonen. Kirjan avulla analysoin Svanten kirjeitä syvemmin ja tunnistan niiden historiallisesti merkittävät vivahteet; mitkä asiat ovat ajalle tavanomaisia ja mikä erottuu joukosta. Teoksessa erityisesti Sonja Hagelstamin artikkeli *Kirjeiden kirjoittaminen jatkosodan poikkeusoloissa* tarkastelee tunteiden ilmaisua kirjeissä. Ajanjakson eroista huolimatta artikkelin sotilaiden kirjeissä ja Svanten kirjeissä on havaittavissa monia yhtäläisyyksiä. Jukka-Pekka Pietiäisien *Suomen postin historia* (1988) puolestaan tukee tutkimusta taustoittaen kirjeiden kulkemia reittejä matkalla merimiehen luettavaksi.

Kun tarkoituksena on tarkastella kirjeissä esiintyviä tunteita, hyödynnän Rob Boddicen tunnettua teosta *The History of Emotions* (2018), jonka näkökulmien valossa olen pohtinut Svanten kirjeissä esiintyviä tunteita. Tavoitteena ei ole silti niinkään selvittää, mitä tunteita merimies on matkansa aikana tuntenut. Boddicen tavoin analysoin enemmän näiden tunteiden ilmaisua kirjeissä sekä niiden mahdollista vaikutusta hänen elämässään. Kirjeissä on näkyvissä vain ne tunteet, joita hän halusi ilmaista omaisilleen, eikä jokaista mieltä painanut asiaa ole kirjoitettu paperille. Pohdin työssäni näitä piiloon jääneitä tunteita, erityisesti tarkastellen kirjeissä ilmaistua pelkoa ja siitä vaikenemista. Merja-Liisa Hinkkasen aiemmin mainittu tutkimus artikkelikokoelmassa *People of the Northern Seas* (1992) taas sivuaa omaa aiheitani merimiesten tunteiden tarkastelussa, joten hyödynnän sitä erottaakseni merimiesten keskuudessa yleisiä tuntemuksia.

2 Merimiehen kirjeiden rakenteellinen ilmaisu

2.1 Svante kirjeitä kirjoittavana merimiehenä

Merille töihin ja siirtolaisiksi lähti Suomesta monenlaista väkeä. Aluksi on siis syytä tarkastella, millainen merimies ja kirjeen kirjoittaja Svante Karhunen oli verrattuna muihin aikalaisiinsa. Vastaukset löytyvät niin hänen taustastaan kuin itse kirjeistä.

Svante syntyi Karhusten perheen toisena lapsena 4.10.1894 Kokemäellä¹⁴ ja muutti pian perheensä kanssa Poriin, jossa hänen isänsä Emanuel Karhunen (1868–1944) toimi ratavahtina.¹⁵ Porin suomenkielisessä kansakoulussa Svante menestyi ja ansaitsi valmistuessaan todistuksen lisäksi stipendin.¹⁶ Muistitiedon mukaan hän kävi tämän jälkeen konepajakoulun, josta hankittujen taitojen kera hän työllistyi Jakobsonin ja Rosenlewin konepajoilla.¹⁷ Tämän jälkeen hän siirtyi isänsä ja tämän veljen tavoin Valtionrautateille töihin¹⁸. Näin hän toimi lämmittäjänä Suomen Valtionrautateiden Pietarin asemalle asti ja lähti sieltä suomalaisella laivalla merille vastaavasti koneenlämmittäjänä.¹⁹

Perheessä arvostettiin selvästi koulutusta, sillä Svanten tavoin muutkin perheen lapset kouluttautuivat. Svanten isosisko Jenny kävi Porin tyttölyseon, pikkusisko Katri taas valmistavan tyttöjen ammattikoulun. Kirjeissä Svante toivottaa vielä nuoremmille sisaruksilleen, Väinölle, Anulle ja Bedalle, hyvää koulumenestystä.²⁰ Näiden tietojen perusteella voidaan olettaa Svanten ja muutoinkin perheen lasten oppineen koulussa luku- ja kirjoitustaitoisiksi, joka ei ollut vielä 1900-luvun alun Suomessa itsestään selvä taito jokaiselle. Ennen kirjoitustaitoa ei koettu tarpeelliseksi maallikolle, jonka täytyi vain kyetä lukemaan Raamatun sanaa.²¹ Painotus oli kuitenkin muuttunut 1800-luvun jälkipuoliskolla, ja kirjoitustaitoisten osuus Suomen väestöstä nousi lähes 60 prosenttiin vuoteen 1910 tultaessa.²²

---

¹⁴ Kuolleita. *Satakunnan Sanomat* 10.05.1916, 3. Kuolinilmoitus, jossa kerrotaan lyhyesti Svanten elämän vaiheet. Lämmittäjän ammatti tarkoitti käytännössä kivihiilen lapiointia uuniin ja sitä pidettiin fyysisesti hyvin rasittavana tehtävänä. Lämmittäjää kunnioitettiin, jos hän osasi pitää höyryn aina korkeimmassa sallitussa määrässä, mutta muutoin heidän sosiaalinen asemansa oli heikko. Kallberg 2022, 102.

¹⁵ Svanten Karhusen kirjeet 1914-1916, Katri Maasalon yksityisarkisto, Lohja.

¹⁶ Stipendin saaneita. *Satakunta* 06.06.1907.

¹⁷ Kuolleita. *Satakunnan Sanomat* 10.05.1916, 3.

¹⁸ Sukututkimus paljastaa, että Karhusten suku on siirtynyt Itä-Suomesta Satakunnan seudulle rautatietyön seurauksena. *Pitäisikö tälle olla jokin tarkempi lähde?*

¹⁹ Kuolleita. *Satakunnan Sanomat* 10.05.1916, 3.

²⁰ Svante Karhusen kirje 30.11.1914, Katri Maasalon yksityisarkisto, Lohja.

²¹ Leino-Kaukiainen 2011, 192.

²² Leino-Kaukiainen 2011, 193.

Tämä osuus kasvoi vielä noin 70 prosenttiin seuraavana vuosikymmenenä, jolloin Svantenkin kirjeet on kirjoitettu.

On huomattavaa, että kirjoitustaito oli erityisesti nuorempien sukupolvien kohdalla yleisempää ja että merimiesammatin ikäjakaumassa painottui nuori ikä. Tarkkaa tilastoa ulkomaisilla laivoilla palvelleiden merimiesten mediaani-ikästä ei ole, mutta Yrjö Kaukiainen sai tutkimuksessaan aikaan arvion vertailemalla *Merimiehen ystävä* -aikakauslehdessä ilmoitettujen kuolleiden merimiesten ikä. Näiden tulosten valossa Svante edustaa toiseksi suurinta ulkomaisilla laivoilla palvelleiden suomalaisten merimiesten ikäryhmää vuosina 1914–1918 eli 20–24 vuotiaita.²³ Yleensä tämä ikäryhmä oli ollut kuolleisuudessa ja varmasti määrällisestikin²⁴ suurin, mutta ensimmäisen maailmansodan aikana kuolleisuus laski ainakin tässä ikäryhmässä.²⁵ Muutoksen voisi selittää sillä, että vuosina 1914–1918 ulkomaiseen palvelukseen astui hyvin harva nuori suomalainen, sillä todennäköisesti ainoa kulkukelpoinen ja turvallinen reitti merille kulki kaukaa Tornion, Ruotsin ja Norjan kautta.²⁶

Tätä reittiä ja sitä matkanneita merimiehiä tarkastellessa ei todellisuudessa tarvitse lähteä kovinkaan kauas vihjeitä etsimään, sillä itseasiassa kaikkein tärkein liikkumiseen liittyvä maininta löytyy Svanten itse lähettämästä kirjeestä. Hän kertoo tavanneensa Suomesta Englantiin saapuneita poikia ja heiltä saamia tietoja vuonna 1915:

En tiedä nyt, koska tulen Suomeen, sillä tapasin täällä suomalaisessa merimieskirkossa muutamia poikia, jotka justiin tulivat Suomesta ja kertoivat siellä olevan huonon ajan. Kertoivat tulleensa 2:si viikkoa Tornion kautta Ruotsiin ja sieltä Norjaan ja sieltä laivalla tänne. Täältä ne menivät suomalaiseen laivaan, joka makaa Ranskassa.²⁷

Tässä tekstissä ilmenevä reitti eli Tornio, Ruotsi, Norja, on täsmälleen sama kuin tärkein postin kulkureitti Suomesta ulkomaille ensimmäisen maailmansodan aikana.²⁸ Tarkemmin reitti kulki Tornion Ruotsin puolelle Karunkiin hevoskyydillä ja sieltä rautateitse lopulta

---

²³ Kaukiainen 2016, 111. Suurin kuolleisuus oli vuosina 1914–1918 25–29 vuotiailla (25,3 % kuolleista). Kuolleiden määrä ei ollut sodan aikana kuitenkaan erityisesti muusta ajasta poikkeava ulkomaisilla aluksilla palvelleiden suomalaisten joukossa. 1901–1913 kuoli keskimäärin 16,5 merimiestä vuodessa. 1914–1918 kuoli keskimäärin 19.

²⁴ Oletuksena on, että jokaisessa ikäryhmässä kuolleisuus olisi keskimäärin sama tapaturmien ja tautien seurauksena. Siten ryhmä, jossa esiintyy eniten kuolleisuutta, olisi myös suurin ryhmä. Tietysti on mahdollista, että nuoret merimiehet kuolivat kokemattomuutensa takia useammin, mutta toisaalta voitaisiin olettaa vanhempien ikäryhmien olleen alttiimpia tautien ja huonojen elämäntapojen aiheuttamille kuolemille.

²⁵ Kaukiainen 2016, 111.

²⁶ Pietiäinen 1988, 555–556; Svante Karhusen kirje 5.3.1914, Katri Maasalonen yksityisarkisto, Lohja.

²⁷ Svante Karhusen kirje 5.3.1915, Katri Maasalonen yksityisarkisto, Lohja.

²⁸ Pietiäinen 1988, 555–557.

Norjan Bergeniin. Bergenistä kirjeet pääsivät laivalla Englannin New Castleen.²⁹ Tätä reittiä pääsi Svanten kirjeen mukaan myös muutamia uusia merimiehiä töihin ulkomaille ja todennäköisesti ulkomaisille laivoille, vaikka nämä kirjeessä mainitut pestautuivatkin suomalaiseen laivaan. Svante huomioi tämän jälkeen itsekin mahdollisuuden palata kotiin käyttämällä samaa reittiä, mutta päätyy mieluummin odottelemaan laivojen parempaa kulkemista.³⁰

Jo merillä olleet 20–24-vuotiaat ikääntyivät palveluksessa ja siirtyivät tilastoissa 25–29-vuotiaiden ikäryhmään, eikä kiertoreitin kautta lähdetty merille läheskään yhtä paljon kuin rauhan aikana pidentyneen matkan ja sodan vaaran takia. Luonnollisesti nuoremman ikäryhmän kutistuttua siinä esiintyi vähemmän kuolemia. Vaikka Svanten ikäisiä saapui merille entistä harvemmin, oli merillä silti aiempiin vuosikymmeniin verrattuna suurempi määrä kirjoitustaitoisia suomalaisia merimiehiä. Toisaalta osa kirjoitustaitoisista merimiehistä jätti varmasti kirjoittamatta perheelleen kokonaan esimerkiksi välirikon seurauksena.³¹ Svante kirjeineen edustaa siis suurta kirjeitä lähettäneiden suomalaisten merimiesten joukkoa iällisesti ja kirjoitustaitojen perusteella, muttei kirjeenvaihto omaisten kanssa selvästi ollut jokaiselle yhtä tärkeää kuin hänelle.

Kirjeet ovat kirjoitusasultaan pääosin selkeitä ja yleiskielisiä. Svante hallitsee kieliopin kaikki yleisimmät säännöt suurista alkukirjaimista ja pisteiden käytöstä pilkkuihin. Vaikka moni hänen aikalaisensa merimies omasi kirjoitustaidon, saattoi kirjoitukseen sekoittua niin murteellisia kuin puhekielisiä ilmauksia. Tästä on tehnyt merimiesten kohdalla havaintoja Pirita Frigren tutkiessaan merimiehien ja merimieslähetyksen kirjeenvaihtoa.³² Samoin hän tunnisti kirjeistä selkeitä hurskaita sanomia ja lausahduksia, joita käytettiin kirjeenvaihdossa merimiespapin kanssa.³³ Uskonnollinen kielenkäyttö ei silti erotu Svanten kirjeistä perheelleen, sillä ainoa uskonnollinen ilmaus kirjekokoelmassa on yksittäinen ”Herran rauhaa” -ilmaus kirjeen lopussa. Tämä ei sulje pois sitä, etteikö hän olisi käyttänyt uskonnollisia ilmauksia useammin puhutellessaan merimieslähetyksen väkeä, mutta se osoittaa huomattavan eron omaisille ja merimiespapeille kirjoitetuissa kirjeissä.

---

²⁹ Pietiäinen 1988, 555–557. Sama kuin edellinen. Voisiko jättää pois kokonaan vai onko pelkkä Ibid.?

³⁰ Svante Karhusen kirje 5.3.1915, Katri Maasalon yksityisarkisto, Lohja.

³¹ Frigren 2019, 173.

³² Frigren 2019, 174.

³³ Frigren 2019, 174.

Kirjeissään Svante seuraa 1800-luvun lopulle ja 1900-luvun alulle tyypillistä kirjeiden rakennetta. Niissä hän lisäksi toimii jo tuohon aikaan tuttuna pidetyn kirjeen etiketin mukaisesti tervehtien kirjeiden alussa, kiitellen edellisistä kirjeistä, kysellen ja kertoen kuulumisiaan sekä jakaen tietoa terveydestään.³⁴ Riittäväksi toimitusosoitteeksi on Svante kirjoittanut yksinkertaisesti ”E. Karhunen Porin asema, Finland”, eli tarkkaa katuosoitetta ei kirjoitettu, mikä on niin ikään 1800-luvun jälkipuoliskon kirjeiden piirre.³⁵ Tuttavallista tervehdystä, kuten ”Terveisiä täältä Etelä-Ranskasta.”³⁶ tai ”Wanhemmat, veljet ja siskot”³⁷ käytetään usein, minkä jälkeen merimies kertoo lyhyesti terveytensä tilan, kysyy samaa perheeltään sekä ilmaisee ikäväänsä kotiin heidän luoksensa.

2.2 Monologiksi muuttunut vuoropuhelu

Kirjeen kirjoittamisella on aina jokin motivaatio – se ei koskaan tapahdu tyhjiössä.³⁸ Toisella kirjeellä saatetaan hoitaa raha-asioita ja toisella ylläpitää yhteyttä rakkaimpiin. Svante Karhuselle kirjeet olivat ennen kaikkea väline saada kuulumisia kotoa ja viestiä heille olevansa itse vielä kunnossa Euroopan vaarallisilla merillä sodan aikana. Omaisten kirjeitä taas ei ole säilynyt, eikä siten ole mahdollista tehdä varmaa päätelmää heidän motivaatioistaan. Svanten kirjeiden rivien välistä lukemalla, ja siitä, kuinka omaiset muistivat häntä kuolinilmoituksessa sekä sisko Katrin runoissa³⁹ selviää kuitenkin, että omaiset kaipasivat nuorta miestä takaisin kotiin ja kirjoittivat hänelle kuulumisistaan.⁴⁰ Millaisia vuoropuhelun piirteitä kirjeistä silti tulee esille, vaikka jäljellä on vain yhden osapuolen kirjeet?

Kirjeen kirjoittaja pyrkii huomioimaan ja ennakoimaan Sonja Hagelstamin mukaan lukijoiden ajatuksia ja tunteita.⁴¹ Tämä vastaa pitkälti kasvokkain käydyn keskustelun tapoja. Svanten kirjeissä tällaista ennakointia ilmenee varsin harvoin, eikä laisinkaan niin, että mainittaisiin

---

³⁴ Vehkalahti 2011, 221.

³⁵ Keravuori 2011, 183. Tutkimuksessa kyse oli ruotsinkielisten kirjeenvaihdosta, joka sijoittui 1800-luvun jälkipuoliskolla. Ero kontekstissa ja ajankohdassa on merkittävä, mutta piirteet edelleen samankaltaiset.

³⁶ Svante Karhusen kirje 23.8.1914, Katri Maasalon yksityisarkisto, Lohja.

³⁷ Svante Karhusen kirje 30.11.1914, Katri Maasalon yksityisarkisto, Lohja.

³⁸ Vehkalahti 2011, 223.

³⁹ Svante Karhusen Katri-siskon jäämistöstä kaksi runoa, joissa hän muistaa suoraan veljeään ja tämän kuolemaa surumielin. Toisaalta kokonaisuus on melko vapaata ajatusten virtaa. Yhden runon otsikko on ”Veljen muistolle!” ja toisen ”Syysmyrskyjen soudessa!”.

⁴⁰ Svante Karhusen kirje 5.3.1915, Katri Maasalon yksityisarkisto, Lohja. Kirjeessä ainoa selkeä viittaus aiempaan läheisten lähettämään kirjeeseen: ”Sillä siitä on pitkä aika kun olen viimeksi saanut tietoja teistä. Silloin oli kaikki hyvin ja toivon, että edelleenkin olisi kaikki hyvin. Katri kirjoitti, jos kerran vielä tavattais ja samaa kait toiset toivovat sekä minä myös.”

⁴¹ Hagelstam 2011, 302.

suoraan jokin lukijan tuntema tunne. Eniten ennakointia esiintyy eräässä 1915 Lontoosta lähetetyssä kirjeessä, kun Svante oli edellisessä kirjeessään kertonut jäävänsä maihin pitkäksi aikaa, mutta olikin lähtenyt pian kirjeen lähettämisen jälkeen takaisin merille töihin.⁴² Tästä käänteestä hän selvästi oletti omaistensa yllättyvän. Samoin kirjeenvaihdon alkupuolella hän epäili, että omaiset pelkäsivät hänen menehtyneen sodan keskellä kirjeenvaihdon takkuillessa. Tähän viitaten hän aloittaa Norjasta vuonna 1914 lähettämänsä kirjeen sanoin ”Tämä on ehkä hyvin tervetullut sinne, sillä kukaties oletteko saanut viimeistä kirjettä, koska vastausta ei ole tullut”.⁴³ Porissa asuvat omaiset olivat sodan julistuksista todennäköisesti hyvinkin tietoisia, sillä suomalainen lehdistö julkaisi lyhyellä viiveellä tietoja sodanjulistuksista. Esimerkiksi *Satakunnan Sanomat* -lehdessä, jossa Svanten kuolinilmoitus myöhemmin julkaistiin, uutisoitiin Englannin julistaneen sodan Saksalle (4.8.1914) jo seuraavan päivän lehdessä (5.8.1914).⁴⁴ Samassa lehdessä kirjoitettiin yhtä lailla merisodasta sotivien valtioiden välillä, mikä voisi vaarantaa perheen pojan hengen. Vaikka kirjeissä esiintyy yksittäisiä ennakoinnin tapauksia, jää se niissä siitä huolimatta melko vaimeaksi piirteeksi.

Paikoittain kirjeissä ilmenee tyypillistä aiempaan kirjeenvaihtoon viittaamista⁴⁵, mutta viittaukset omien ja omaisten kirjeiden sisältöön olivat tarkastelluissa kirjeissä harvinaisia. Syy lienee osin perheenjäsenten kirjeenvaihdon aikana kehittyneissä tavoissa⁴⁶, kirjeiden rajallisessa pituudessa sekä siinä, ettei Svante sanojensa mukaan vastaanottanut viimeisen reilun vuoden aikana ainuttakaan kirjettä, johon viitata.⁴⁷ Tämän faktan painoarvoa ei tule aliarvioida, sillä Svante sai monta perheen lähettämää kirjettä kerralla ainakin ollessaan Lontoossa.⁴⁸ Siten vuoropuhelu oli epätäydellistä alusta alkaen. Muistutan silti, että sodanajan merimiehille tämä ei ollut vierasta, sillä merimiesten ja omaisten kirjeenvaihdolla oli tapana katketa.⁴⁹ Joka tapauksessa kirjeenvaihdossa Svante pitäytyi uusien ja mielenkiintoisien asioiden kertomisessa huomioimatta paljoakaan mahdollisesti vastaanottamiaan vastauksia.

---

⁴² Svante Karhusen kirje 5.3.1915, Katri Maasalons yksityisarkisto, Lohja.

⁴³ Svante Karhusen kirje 30.11.1914, Katri Maasalons yksityisarkisto, Lohja.

⁴⁴ Englanti julistaa sodan Saksalle. *Satakunnan Sanomat* 5.8.1914, 3.

⁴⁵ Vehkalahti 2011, 224.

⁴⁶ Vehkalahti 2011, 224. Vehkalahti puhuu sisäisten sääntöjen muovautumisesta kauan kestäneessä kirjeenvaihdossa. Svanten ja tämän perheen välistä kirjeenvaihtoa on osin haastava kutsua pitkäkestoiseksi, sillä molempiin suuntiin toimiva yhteys heillä oli vain noin puolen vuoden ajan.

⁴⁷ Svante Karhusen kirje 28.1.1916, Katri Maasalons yksityisarkisto, Lohja.

⁴⁸ Svante Karhusen kirje 5.3.1915, Katri Maasalons yksityisarkisto, Lohja. Svante lähetti Lontoosta kirjeen Shieldsin merimieslähetykseen, jossa pyysi näitä lähettämään hänelle sinne saamansa kirjeet ja paketin.

⁴⁹ Akseli Renvall, *Merimiehen ystävä* 9/1914, 140–141; Toivo Waltari, *Merimiehen ystävä* 10/1914, 155–156.

Vähemmälle huomiolle jää kirjeenvaihdon epätäydellisyyden takia ajan kirjeille ominainen kirjeistä kiittely, sillä se tulee esille edes jossain muodossa vain yksittäisessä kirjeessä. Tällöin Svante kiitteli pikemmin puoli vuotta sitten vastaanottamastaan postipaketista:

Viime keväänä sain sinne [Lontooseen] kolme kirjettä ja sen kielikirjan, jonka Onni oli lähettänyt. Paljon kiitoksia hänelle. Sain myöskin sen, kun te lähetitte sinne. Silloin oli kaikki hyvin, jota toivon edelleenkin. Jos olette kirjeen lähettänyt jonnekin minulle Englantiin, niin mainitkaa minulle siinä kirjeessä, kun saatte lähettää New Yorkkiin minulle.⁵⁰

Tämä saapuneiden kirjeiden luettelointi sekä kiittäminen seuraa heti tämän tutkimuksen johdannon alussa ollutta katkelmaa, jossa kirjeitä jääminen on saanut merimiehen surumieliseksi. Mahdollisesti hän pyrki tarkkaa lukua pitämällä ja kiittelemällä motivoimaan kotiväkeä lähettämään enemmän kirjeitä. Kiittämisen sijaan Svante valitsi silti usein suorasanaisemman tavan tavoitella kirjeitä, sillä hän pyysi perhettään kirjoittamaan hänelle lähes jokaisessa kirjeessään. Monissa kirjeissä hän kyseli myös, onko perhe saanut hänen lähettämänsä kirjeet ja kertoi jääneensä itse kirjeittä. Ajoittain hän laski tarkemmin edellisen kirjeen vastaanottamisesta kuluneen ajan, millä hän niin ikään korosti tunteensa ikävää.

Viivästyksien taustalla piili Suomesta ulkomaille hidastunut postiliikenne, koska pohjoisen kautta kulkeva kiertoreitti oli pitkä ja infrastruktuuri kuljetuksia varten heikko. Sodan alkuvaiheissa kulkua pyrittiin nopeuttamaan perustamalla 11.8.1914 postinvaihtopaikka Raumalle, josta posti saattoi kulkea Ruotsiin meritse 7.12.1914 asti.⁵¹ Todennäköisesti sodan alkupuolella Svanten ja tämän perheen kirjeenvaihtokin toteutui tätä reittiä, sillä Jukka-Pekka Pietiäinenkin mainitsee Porista Raumalle kulkeneen postin määrän olleen niin valtava, ettei yksittäinen postivaunu enää riittänyt.⁵² Rauman reitin käyttämisen loputtua miinaonnettomuuksien seurauksena siirtyi lopulta kaikki kirjeliikenne kulkemaan Tornion kautta, mitä varten rakennettiin kaupungista suora rautatie Karunkiin nopeuttamaan postin kulkua.⁵³ Kirjeliikenne merimiehille oli jo ennen sotaa täynnä haasteita, mutta poikkeustila lisäsi uusia ongelmia myös kotimaan postiin.

Postin järjestely Suomessa kertoo syitä, miksi kirjeet olisivat kulkeneet hitaasti, mutta miksi niiden kulku Svantelle hyytyi tyystin? Kirjeitä käsiteltiin nyt kiireellä ja pienessä Tornion postikonttorissakin suurissa määrin. Tornion jälkeenkin kirjeen matka oli pitkä ja merellä

---

⁵⁰ Svante Karhusen kirje 14.10.1915, Katri Maasalons yksityisarkisto, Lohja.

⁵¹ Pietiäinen 1988, 555.

⁵² Pietiäinen 1988, 555.

⁵³ Pietiäinen 1988, 555.

kirje saattoi kadota ikuisesti sitä kuljettavan laivan upotessa torpedon tai miinan räjähtäessä, kuten tapahtui *Everilda-* ja *Luna-*höyrylaivoille.⁵⁴ Lisäksi kirjeitä saattoi hukkuu, kun postin reittiä jouduttiin vaihtamaan sodan käännteissä.⁵⁵ Tosin kotiväen kirjeet eivät välttämättä kaikki edes selvinneet ulos Suomesta, sillä sotasensuuri saattoi sensuroida sodan tai politiikkaa käsittelevän kirjeen tykkänään.⁵⁶ Omissa kirjeissään Svante nimenomaan pyysi tietoa kodistaan, eikä voida poissulkea mahdollisuutta, että kotiväki kirjoitti kirjeen ohessa tietoa sotatilanteesta Suomessa.

Todennäköistä on, ettei osa merimiehen kirjoittamista kirjeistä saapunut koskaan perille. Osoitteen kannalta tämä olisi hyvin merkittävää, sillä samalla saattoi hukkuu Svanten ajankohtainen osoite, eivätkä omaisten kirjeet enää siksi olisi saavuttaneet häntä. Saapuneissa kirjeissäkin osoite on välillä hieman epäselvä, mikä ei edistä asiaa. Jokaisessa kirjeessä tai postikortissa sitä ei lue laisinkaan, sillä Svante ei aina itsekään tiennyt mihin seuraavaksi suuntaisi matkansa. Eräässä kirjeessä hän on ilmoittanut kirjeen lopussa osoitteensa olevan Brooklynissa, mutta joku muu, oletettavasti merimiespappi, on puolestaan kirjannut kirjeen alkuun osoitteen olevan Liverpoolissa.⁵⁷ Kirje on mahdollisesti lähetetty vasta papin kuultua Svanten seuraavasta matkasta kohti Isoa-Britanniaa, ja siksi osoite on korjattu. Kotiväki saattoi siis kirjoittaa kirjeitä myös vanhentuneisiin osoitteisiin, eivätkä ne siksi koskaan saapuneet perheen pojalle. Tämä on saattanut itse ymmärtää osoitteen olleen mahdollinen ongelma olleessaan niinkin kaukana kuin Yhdysvalloissa. Siksi kahdessa viimeisessä kirjeessä osoitetta on erityisesti korostettu ja se on kirjoitettu selkeästi kirjeen loppuun.⁵⁸

Kirjeenvaihdon takkuiluun vaikutti varmasti se, että hänen osoitteensa vaihteli jatkuvasti, eikä kirjeiden katoaminen matkalla ollut mitenkään tavatonta. *Merimiehen ystävä* -lehdessä asiasta mainitsee Eino Kiviluoto vuonna 1912 kutsuen merimiestä ”liikkuvaksi matkalaiseksi”, jonka perässä kulkiessaan kirjeet hukkuvat.⁵⁹ Ei ole ihme, että kirjeliikenteen pohtiminen siis korostuu kirjeissä, sillä sodan aikana kirjeiden kulku ja viivästyminen korostuivat entisestään. Viitaten tähän Toivo Waltari huomauttaa vastaavasti omassa lehtikirjoituksessaan kirjeiden olleen matkalla Suomeen Englannista ja Belgiasta useita

---

⁵⁴ Pietiäinen 1988, 555.

⁵⁵ Muun muassa Rauman postinvaihtopaikasta Tornioon. Pietiäinen 1988, 555.

⁵⁶ Pietiäinen 1988, 561–563. Silti vaikka kotimaiset postikortitkin kuljivat sensuurin kautta, ei niitä todennäköisesti tarkastettu. Kirjeet silti saatettiin tarkistaa jopa useampaan kertaan ennen lähtöään Suomesta.

⁵⁷ Svanten Karhusen kirje 14.10.1915, Katri Maasalon yksityisarkisto.

⁵⁸ Svanten Karhusen kirje 14.10.1915; 28.1.1916, Katri Maasalon yksityisarkisto.

⁵⁹ Eino Kiviluoto, *Merimiehen ystävä* 1/1912, 6–8.

viikkoja.⁶⁰ Kirjeiden kulkemiseen omaisten ja merillä matkaavan pojan välillä vaikuttivat varmasti kaikki nämä asiat sattuman kanssa yhtäaikaaisesti. Lopputuloksena oli, että Svante jäi kirjeittä ja tunsu tarvetta ilmaista kaipaavansa perheeltänsä edes jotain yhteyttä. Ainoa yhteys oli katkennut.

Omaisten kirjeiden puuttuminen aineistosta jättää aukon, jota on mahdoton täysin täyttää tutkijana. Sama aukko aiheutti aikanaan merimies Svante Karhusessa huolta, sillä hänelle kirjeenvaihdon sallima yhteys oli kirjoitusten perusteella äärimmäisen tärkeä. Hänelle suuri osa kirjeenvaihdosta oli monologia ilman vastakaikua samalla tavoin kuin se esiintyy nyt kirjeitä tutkiessa.

2.3 Kaukaisten maiden eksotiikkaa ja sanatonta viestintää

Merimiehen osoite ei ollut ainoa asia, joka vaihteli jatkuvasti. Svante avaa kirjeissään usein viimeksi kulkemaansa merireittiä, oli se sitten Norja–Englanti, Englanti–Ranska tai muu Englannista lähtöisin oleva linja. Reittien ohessa hän useimmiten mainitsee laivansa nimen, mutta yleensä tämä tulee vain irrallisena mainintana. Ainoastaan kerran laiva mainitaan konkreettisen tarkoituksen kera, kun Svante kertoo osoitteeseen laivan nimen ja erittelee toimitusosoitteeksi (c/o) New Castlessa sijaitsevan kiltatalon.⁶¹ Laivan linjalla ja nimellä ei siis yleensä ollut mitään toiminnallista tarkoitusta, vaan ne olivat yksinkertaisesti asioita, joista Svante halusi jakaa perheelleen tietoa. Ellei itse laivan nimeä mainittu, koettiin merkittäväksi mainita etenkin se, minkä maan laivalla oli matkustettu.

Svante palveli kirjeidensä mukaan merimatkoillansa ainakin neljää eri kansallisuutta edustaneilla laivoilla: Suomen, Englannin, Norjan ja Belgian. Laivoista kertomiselle syynä on todennäköisesti lähinnä se, että eri maista lähtöisin olevilla laivoilla oli erilaisia menettelyjä kurin, palkan ja elinolojen osalta. Ymmärrettävästi tällä oli suuri vaikutus merimiehen elämään. Merimies oli kuitenkin töissä ja siten halusi itselleen niin painavan lantin kouraan kuin mahdollista ja tämän lisäksi parhaat mahdolliset työolosuhteet. Näitä hakiessaan moni pohjoismaalainen löysi itsensä englantilaiselta laivalta, joihin merimiesten kysyntä oli mittavaa.⁶² Svantekin mainitsi suoraan kirjeessään, että englantilaisilla laivoilla tarjottiin paremmat muonat ja palkat kuin muilla.⁶³ Hän ei kuitenkaan osannut puhua vielä juuri

⁶⁰ Akseli Renvall, *Merimiehen ystävä* 9/1914, 140–141; Toivo Waltari, *Merimiehen ystävä* 10/1914, 155–156.

⁶¹ Svante Karhusen kirjeet 1914–1916, Katri Maasaloon yksityisarkisto, Lohja. Esimerkkinä osoite “S/S John Kristie, c/o John Happer E Sq, Guildhall Chrs, New Castle, England.”

⁶² Kaukiainen 2016, 105; Kaukiainen 2008, 264.

⁶³ Svante Karhusen kirje 13.12.1914, Katri Maasaloon yksityisarkisto, Lohja.

lainkaan englannin kieltä tässä vaiheessa, joten hän pyysi perhettään lähettämään ”semmoisen vähän suuremman” sanakirjan.⁶⁴ Kielitaidon tuomien hyötyjen puolesta ponnistelu oli selkeästi Svanten mielestä työn arvoista, sillä hän viittasi siihen vielä myöhemmin samassa kirjeessä puhuessaan itsensä kehittämistä:

Minä muistan teitä sitten kun tulen Suomeen. Kyllä minulla on tosiaan ikävä teitä ja Suomen maata. Vaan ei tässä auta, se kun koittaa itseään vähän kehittää.
[–]. Minä luulen, että otan, jos saan, ensi laivan englantilaisen. Ja sen kyllä saan kun opin puhumaan, sillä niissä saa parempaa palkkaa ja paremman ruoan.⁶⁵

Itsensä kehittämistä puhuessaan Svante saattoi hyvin myös viitata edelliseen kirjeeseensä, jossa hän mainitsi pian lopettavansa raskaat lämmittäjän työt.⁶⁶ Lämmittäjän asema laivoissa oli heikko fyysisesti työolosuhteiden ollessa epämieluisat uunin kuumuuden ja likaisuuden takia, ja sosiaalisesti lämmittäjien ollessa melkein hierarkian pohjalla.⁶⁷ Englantilaisilla laivoilla hän voisi siten työskennellä paremmissa työolosuhteissa, jos pääsisi kielitaidon avustamana arvostetumpiin tehtäviin. Jossain vaiheessa hän olikin onnistunut tässä sosiaalisessa loikkauksessa, ellei sanomalehdessä ole tapahtunut virhettä, sillä englantilaisen SS-Zent-aluksen upottua hänet mainitaan lämmittäjistä erillään matruusina (able seaman, lyh. AB) kadonneiden joukossa.⁶⁸ Suomeen perille saapuneissa kirjeissä ei silti syystä tai toisesta ole mainintaa tästä aseman kehityksestä. Koska Svante koki lämmittäjän ammatin epäkohdat mainitsemisen arvoiseksi, voisi kuvitella niistä luopumisen myös olevan maininnan arvoista. SS-Zent saattoi tosin olla ensimmäinen alus, jolla hän palveli tässä asemassa ja olisi voinut kirjoittaa siitä myöhemmin, ellei alusta olisi upotettu. Tehtävän tuoreuteen viittaa yhtä lailla merimiespapilta saapuneen kirjeen loppu, kun hän oli ilmoittanut Svanten kuolemasta: ”Svanten kadottaminen nyt juuri, kun uusi elämä näytti hänelle alkavan, tuntuu sen tähden yhtä raskaalta kuin veljen kadottaminen.”⁶⁹ Uusi elämä saattoi viitata hänen uuteen työhönsä laivan kannella, tai se saattoi tietysti viitata vain parantuneisiin elintapoihin⁷⁰ merimieslähetyksen näkökulmasta.

⁶⁴ Svante Karhusen kirje 13.12.1914, Katri Maasalons yksityisarkisto, Lohja.

⁶⁵ Svante Karhusen kirje 13.12.1914, Katri Maasalons yksityisarkisto, Lohja.

⁶⁶ Svante Karhusen kirje 30.11.1914, Katri Maasalons yksityisarkisto, Lohja.

⁶⁷ Kallberg 2022, 90–91.

⁶⁸ The Torpedoed Steamer Zent. *The Liverpool Daily Post And Mercury*, 8.4.1916, 5. Lehtiartikkelissa työntekijöiden arvojärjestys tulee selvästi esille, sillä kadonneet lämmittäjät ja rasvaajat esitellään erillään seuraavassa kappaleessa.

⁶⁹ Tuntemattoman pastorin kirje 24.4.1916, Katri Maasalons yksityisarkisto, Lohja.

⁷⁰ Hinkkanen 1992, 66. Merimieslähetyksen tunnistettiin, että merimiehet olivat pitkien merimatkojen jälkeen alttiita satamien syntisille houkutuksille. Kotimaan identiteetin tuominen lähemmäs merimiehiä oli yksi tapa, jolla

Laivoista, joilla oli työskennelty, haluttiin mahdollisesti kertoa myös niiden eksoottisuuden takia. Svante korosti tätä tuntemattoman ja suuren maailman kuvaa monella tavalla kirjeissään, kuten kertomalla, että mukana ”laivatoverina on kiinalaisia ja montaa eurooppalaista kansaa”.⁷¹ Samaa vaikutelmaa luo kirjeissä kerronta Lontoon valtavasta koosta⁷², tervehdykset Etelä-Afrikasta⁷³, appelsiinilastien kuljettaminen⁷⁴, etelän kuumuuden vertailu pohjoiseen⁷⁵ ja sotaväkihavainnot Ranskassa⁷⁶. Tämä kerronta on niin kuulumisien jakamista kuin suuremman maailman kokemusten värittämistä. Silti vain harva ja valittu maailman erikoisuus sai tilaa kirjeissä, eikä jokapäiväisistä asioista kertomiselle varata paikkaa. Omaisten välisessä kirjeenvaihdossa oli silti harvemmin mitään yksittäistä konkreettista kirjoittamisen syytä, toisin kuin saman ajan kirjeenvaihdossa merimiespastorille.⁷⁷ Eksoottisista asioista kertovat kirjeet viestivät sitä, mitä Svante itse piti mielenkiintoisena, sekä sitä, minkä hän ajatteli kiinnostavan kirjeitä lukevaa perhettään.

Toistuvia rakenteellisia piirteitä ilmenee myös sanattomasti kirjoitus pohjassa ja -välineissä. Niillä on voitu edistää vaikutelmaa, että kaikki on hyvin tai korostaa edellä mainittua eksoottisuutta. Kolmessa ensimmäisessä pidemmässä kirjeessään Svante on käyttänyt paperina samaa viivoitettua paperia, joka näyttää olevan peräisin jonkinlaisesta vihkosta.⁷⁸ Neljäs kirjepaperi taas on kotoisin Brooklynin suomalaisesta merimieslähetyskeskuksesta.⁷⁹ Liverpoolin merimieslähetyskeskuksesta lähetetty kirje, jossa merimiespappi kertoo Karhusen menehtyneen, on taas kirjoitettu yksinkertaiselle ruutupaperille.⁸⁰ Näiden perusteella vaikuttaa siltä, että käytännössä mikä tahansa taitettava paperi kelpasi kirjepaperiksi, eikä kirjoitus pohjaan siis sijoitettu turhaan vähäisiä varoja. Toisaalta on mielenkiintoista huomata, että kolme ensimmäistä kirjettä, joissa käytettiin samaa kirjepaperia, lähetettiin kaikki perätysten ja vain reilun neljän kuukauden sisällä. Viimeinen pidempi kirje, jonka pohjana oli eri paperi, lähetettiin vasta lähes vuosi ensimmäisen jälkeen. Siten on mahdollista, että

---

pyrittiin ehkäisemään lakeamusta. Svanten kirjeissä ei tule ilmi mitään ongelmia tai vihjeitä, jotka viittaisivat huonoihin elintapoihin, mutta hän sai matkansa alkupuolilla sanomalehtilähteen mukaan sakkokauppoja juopoteltuaan muutaman muun suomalaisen kanssa. On siis olemassa mahdollisuus, että Svante oli esimerkiksi raitistunut ja pappi viittasi siihen.

⁷¹ Svante Karhusen kirje 14.10.1915, Katri Maasalons yksityisarkisto, Lohja.

⁷² Svante Karhusen kirje 5.3.1915, Katri Maasalons yksityisarkisto, Lohja.

⁷³ Svante Karhusen kirje 14.10.1915, Katri Maasalons yksityisarkisto, Lohja.

⁷⁴ Svante Karhusen kirje 5.3.1915, Katri Maasalons yksityisarkisto, Lohja.

⁷⁵ Svante Karhusen kirje 30.11.1914, Katri Maasalons yksityisarkisto, Lohja.

⁷⁶ Svante Karhusen kirje 23.8.1914, Katri Maasalons yksityisarkisto, Lohja.

⁷⁷ Frigren 2019, 174. Merimiespastorin kautta pyrittiin esimerkiksi ottamaan yhteyttä kadonneisiin merimiehiin tai neuvotella raha-asioista. Nämä olivat selkeitä ja konkreettisia tavoitteita.

⁷⁸ Svante Karhusen kirje 30.11.1914; 13.12.1914; 5.3.1915, Katri Maasalons yksityisarkisto, Lohja.

⁷⁹ Svante Karhusen kirje 14.10.1915, Katri Maasalons yksityisarkisto, Lohja.

⁸⁰ Tuntemattoman pastorin kirje 24.4.1916, Katri Maasalons yksityisarkisto, Lohja.

kirjepaperin omistaminen tai helppo saatavuus kolmen aiemman kirjeen lähettämisen aikaan toimi kannustimena Svantelle kirjoittaa omaisilleen useammin.

Kirjeiden kirjoituksessa on selkeästi suosittu musteen käyttämistä, vaikka Svante kirjoittikin Shieldsistä yhden kirjeen lyijykynällä. Myöhemmin muun muassa jatkosodassa musteen käyttäminen viittasi selvästi siihen, että kirje oli kirjoitettu rauhallisella hetkellä rintamalla, kun taas lyijykynällä kirjoitettu kirje saattoi olla hätäisemmin raapustettu.⁸¹ Sama logiikka voisi ylettyä myös sodanajan merimiehiin, joille kirjeiden lähettäminen ei välttämättä ollut aina mahdollista merimatkojen ja kirjeiden harventuneiden lähettämismahdollisuuksien seurauksena. Yleisesti Svante kirjoitti kirjeensä maissa ollessaan ja viittaa kirjoittaneensa kirjeitä merimieskirkossa.⁸² Hänen kirjeitään ei siis todennäköisesti kirjoitettu kiireessä, ja vaikka kirjoittaminen oli Svantelle tärkeää, ei kirjeiden ulkoisesta habituksesta piitattu paljoa sodan aikaisessa kirjeenvaihdossa.

Toisenlaista viestintää esiintyy postikorttivalinnoissa, sillä ne olivat useimmiten valikoitu kertomaan kirjoittajan sijainnista visuaalisesti, ja niissä ulkonäöllä oli selvästi merkitystä. Sunderlandista lähetetyssä postikortissa esiintyy kuva kaupungin puistosta, kun taas Cannesista lähetetyssä kortissa kaupungin satama.⁸³ Postikortin etu pidempään kirjeeseen verrattuna piili sen edullisuudessa ja kätevästi täytettävässä rakenteessa.⁸⁴ Svante hyödynsi postikortteja erityisesti ilmoittaessaan uuden osoitteensa, sijaintinsa, tai lähtiessään pidemmälle merimatkalle esimerkiksi Yhdysvaltoihin. Svanten viimeksi lähettämä viesti kotiin oli juuri Yhdysvalloista lähetetty postikortti, jossa oli kuva laivasta SS Border Knight, jolla hän työskenteli.⁸⁵ Tämä omasta laivasta kuvan lähettäminen sopii selkeästi yhteen merimiehen muun kirjeenvaihdon kanssa, jossa hän kertoo usein, millä laivalla on kulkenut. Postikortit mahdollistivat saman viestin konkretisoinnin ja tukivat sanoin aikaansaatuja eksoottista vaikutelmaa.

---

⁸¹ Hagelstam 2011, 310.

⁸² Svante Karhusen kirje 5.3.1915, Katri Maasalon yksityisarkisto, Lohja.

⁸³ Svante Karhusen kirje 25.7.1914; 23.8.1914, Katri Maasalon yksityisarkisto, Lohja.

⁸⁴ Mayhew 2021, 303–304. Artikkelissa Alex Mayhew tarkastelee postikorttien käyttöä erityisesti sotilaiden näkökulmasta, mutta tässä tapauksessa niiden arvo oli huomattava niin ikään merimiehille kuten Svantelle.

⁸⁵ Svante Karhusen kirje 28.1.1916, Katri Maasalon yksityisarkisto, Lohja. “Olen Amerikassa tällä laivalla, kun on tässä”. Liite 2.

3 Omaisille ilmaistut tunteet ja ajatukset

3.1 Kirjeissä ilmaistu kaipuu perheen luo ja kotikaupunkiin

Terveisiä Rakkaat Omaisiet!

Hyvin jaksan. Olen Amerikassa tällä laivalla, kun on tässä. Pian lähdetään Englantiin. En ole saanut kirjettä teiltä yhteen vuoteen. En tiedä vieläkö elätte kaikki. Pyydän, että joku lähettäisi minulle tietoa kodistani. Ensi kesänä ehkä tulen Suomeen. Toivon hauskaa kesää teille.⁸⁶

Tässä postikortissa, kuten johdannon alussa olevassa kirjeen katkelmassa, tulevat vahvimmin esiin Svanten tunteet, tai ainakin yksittäinen sellainen tunne, jota on kirjeessä soveliaista käsitellä, nimittäin *ikävä*.⁸⁷ Svante ei ollut saanut omaisiltaan kirjeitä niin pitkään aikaan, ettei sitä voinut selittää pelkällä kirjeiden myöhästymisellä. Kirjeiden tauotessa hän oli kysynyt niin sodan alkupuolella kuin viimeisessä kahdessa kirjeessään, olivatko kaikki tai tietyt perheenjäsenet, kuten isoisa Ananias Karhunen tai Jänkki-koira vielä elossa.⁸⁸ Vuodessa voi tapahtua paljon, eikä kuolema ollut Karhusten perheelle uusi asia. Kaksi Svanten pikkuveljeä, Yrjö (1894–1899) ja Veikko (1900–1903) olivat kuolleet vain muutaman vuoden iässä. Niin nämä aiemmat surumieliset kokemukset kotona kuin kuoleman läheisyys vaarallisilla vesillä ovat voineet vaikuttaa merimiehen kirjeiden ilmaisuun.

Nyt vuosi edellisen kirjeen saamisen jälkeen Svante jopa anoo perheeltään kirjettä. Tämän kaltaiset vahvat tunnereaktiot vastauskirjeiden uupuessa eivät olleet harvinaisia. Pirita Frigren huomaa merimiespastorille lähetetyissä kirjeissä selvää katkeruutta kirjeiden puuttuessa niin itse merimiehiltä kuin näiden omaisilta.⁸⁹ Ainoan mahdollisen yhteyden ylläpitäminen koettiin näin molemminpuoliseksi velvollisuudeksi. Samankaltaista oli kirjeenvaihto myös myöhemmässä jatkosodassa, jossa kirjeiden kaavamaisuus edisti niin turvallisuuden tunnetta kuin arjen vakautta.⁹⁰ Tutkija Hagelstam korostaa tämän kaavamaisuuden katketessa ilmennyttä levottomuutta, suuttumusta ja pettymystä.⁹¹ Svanten kirjeistä on mahdollista erottaa selvästi kirjoittajan vahvoja tunteita, mutta on haastavaa ruveta edes lähiluvun keinoin luokittelemaan tunteita samalla tavalla kuin Frigren ja Hagelstam tekevät. Merimies itse sanoi

⁸⁶ Svanten Karhusen kirje 28.1.1916, Katri Maasalon yksityisarkisto, Lohja.

⁸⁷ Soveliaasta kirjeen ilmaisusta ks. Vehkalahti 2011, 221.

⁸⁸ Svanten Karhusen kirje 14.10.1915, Katri Maasalon yksityisarkisto, Lohja. Samassa kirjeessä mainitaan niin isoisa kuin koira, sekä kysytään, onko "Äidillä kaikki lapset elossa". Kirjeissä ilmenee siis samalla oletuksia perheestä, sillä Svante korostaa sanoillaan äidin olevan vastuussa lapsista.

⁸⁹ Frigren 2019, 177.

⁹⁰ Hagelstam 2011, 311–312.

⁹¹ Hagelstam 2011, 311–312.

Kapkaupungista lähettämässään kirjeessä, että hän tuli hyvin surulliseksi, kun ei saanut kirjettä ja ajatellessaan ”entistä armasta kotiaan”. Tunteiden historian tutkija Rob Boddice kertoo ihmisten olevan hyvin harjaantuneita ilmaisemaan tunteitaan kehollisesti, käyttäen hienoisia liikkeitä, asentoja ja ilmeitä, mitkä eivät oikeastaan ilmene laisinkaan kirjeissä, ellei niitä erikseen kirjoittajan aloitteesta kuvailla.⁹² Siten on mahdollista ymmärtää merimiestä väärin, enkä siksi lähde arvuuttelemaan, oliko Svanten kirjeiden kaipuussa kyseessä mainitun surun lisäksi katkeruus, pettymys tai suuttumus. Toisaalta tämä ei ole myöskään tarpeellista, sillä tunteiden historiassa tutkijaa tulee kiinnostaa enemmän tunteiden merkitys kuin tunteet itsessään.⁹³ Tunteiden merkitys tulee tässä tapauksessa kuitenkin ilmi kirjeen painostavasta, vaikkakin hyvin kohteliaasta rakenteesta, kuten vaatimuksesta lähettää tietoa *hänen kodistaan*⁹⁴ muun ohella.

Yhtäläisyydet talvi- ja jatkosodan rintamien kirjeenvaihdon ja ensimmäisen maailmansodan ulkomaisille vesille jumittuneiden merimiehien kirjeenvaihdon välillä eivät rajoitu ainoastaan tunnereaktioihin osapuolten jäädessä kirjeittä. Tämän lisäksi vaikuttaa siltä, että *Merimiehen ystävä* -lehdessä tunnistettiin selvästi kirjeiden myönteiset vaikutukset merimiesten mielialaan samalla tavalla kuin sama vaikutus todettiin toisen maailmansodan sotien aikaan. Kotirintamaa kehoitettiin tällöin kirjoittamaan sotilaille, sillä tämän tiedostettiin kohottavan heidän taistelutahtoaan sekä mielialaa.⁹⁵ *Merimiehen ystävässä* vastaava viestintä oli tietysti paljon pienemmässä mittakaavassa, mutta jo ennen sodan puhkeamista vuonna 1912 omaisia kehoitettiin lähettämään kirjeensä heti ja jatkamaan kirjoittamista vaikkei vastausta kuuluisi.⁹⁶ Samoin Akseli Renvall korostaa vuoden 1915 marraskuun julkaisussa joululahjojen lähettämisen tärkeyttä merimiehille, joista osa oli jäänyt sotavangiksi Saksaan ja osa joutui työskentelemään Svanten tavoin vieraisissa satamissa.⁹⁷ On mielenkiintoista, että ensimmäisen maailmansodan suomalaisilla merimiehillä oli yllättävän monessa suhteessa yhtäläisyyksiä

---

⁹² Boddice 2018, 124.

⁹³ Boddice 2018, 83.

⁹⁴ Kirjoitustapa korostaa Svanten oikeutusta tietoihin. Hän korostaa, että kyse on hänen omasta kodistaan ja hänellä on oikeus saada kuulla siitä.

⁹⁵ Hagelstam 2011, 304–305.

⁹⁶ Eino Kiviluoto, *Merimiehen ystävä* 1/1912, 6–8. Koen sotaa edeltävänä viestinä tämän merkittäväksi, sillä myöhemmissä ensimmäisen maailmansodan aikaisissa julkaisuissa tämän tarpeen täytyi olla entistä suurempi, kun kirjeliikennekin oli vaikeutunut.

⁹⁷ Akseli Renvall, *Merimiehen ystävä* 11/1915, 180; Akseli Renvall, *Merimiehen ystävä* 10/1916, 136. Joululahjoiksi kelpasivat merimieslähetykselle sodan aikana ainoastaan ristisiteissä olevat kirjat. Nämäkin kannatti lähettää jo marraskuun alussa, jos toivoi niiden saapuvan jouluaatoksi. Aikakauslehdessä julkaistiin näiden lisäksi usein merimiesten ja ajoittain omaisten lähettämiä kirjeitä sekä yritettiin korostaa kirjeiden vastaanottamisen aiheuttamaa riemua. Samoin tehtiin myös jatkosodassa, esim. nimimerkki Teresan teksti, *Helsingin Sanomat* 17.8.1941, 9.

myöhempien sotien sotilaisiin, etenkin kun kyse oli kirjeenvaihdosta, johon painostettiin hyödyntäen samankaltaista retoriikkaa.

Renvall toteaa artikkelissaan *Merimiehen ystävässä*, ettei merimiehiä voi unohtaa kehottaessaan lukijoita lähettämään heille joululahjoja.⁹⁸ Kuitenkin Svante saattoi todella tuntea olonsa unohdetuksi elämänsä viimeisenä vuotena. Kapkaupungin kirjeessään hän huomautti, kuinka ”toiset” saivat kirjeitä ja ”muutama useampia”. Kontrastina hän jäi itse melko alakuloiseen tilanteeseen, minkä hän on selvästi halunnut viestiä perheelleen. Yksikin perille saapunut kirje pitkälläkin aikavälillä olisi vielä osoittanut, ettei kotiväki ollut unohtanut häntä.⁹⁹

Jotkut merimiehet pyrkivät rahaa lähettämällä ylläpitämään yhteyttänsä kotiväkeen, jotta heille ei kävisi kuin Svantelle. Raha toimi käytännössä maksuna vastakirjeestä, mutta ajoittain tämäkin kirjeenvaihto katkesi aiheuttaen miehille ahdinkoa.¹⁰⁰ Tällöin kyse oli yleensä oman perheen perustaneista miehistä, eikä Svanten kirjeissä taas näy kovin suurta rahaliikennettä. Hän lähetti merimatkinsa aikana yhteensä vain neljä puntaa rahaa perheelleen, mutta rahan lähettämisen tärkeämpi viesti oli, että Svante antoi omastaan vaikei hänellä ollut itsellään paljoka rahaa annettavaksi.¹⁰¹ Se oli välittämisen ilmaisemista perhettä kohtaan. Toisaalta Svanten tilannetta verrattaessa aiempien sukupolvien merimiehiin on silti mainittava, ettei hän ollut ainakaan täysin yksin perheyhteyden häpettämiseksi. Merimieslähetykset olivat kasvanut runsaasti 1800-luvun viimeisistä vuosikymmenistä lähtien ja tarjosi suomalaisille merimiehille otollisen paikan tavata maamiehiään, puhua omaa kieltään ja lukea suomalaisia lehtiä.¹⁰² Svante oli matkinsa aikana ehtinyt tutustua merimieslähetyksessä sanojensa mukaan ainakin muutamiin suomalaisiin, mutta merimiehen kuoleman jälkeen merimieslähetyksestä saapunut kirje antaa vielä laajemman kuvan. Pastori vertaa Svanten menettämistä veljen kadottamiseen ja kertoo vielä hyvästelleensä Svanten, kun tämä lähti viimeiselle matkalleen.¹⁰³ Tällöin he hänen sanojensa mukaan ”hartaasti molemmin

---

⁹⁸ Akseli Renvall, *Merimiehen ystävä* 11/1915, 180.

⁹⁹ Hagelstam 2011, 310.

¹⁰⁰ Hinkkanen 1992, 76.

¹⁰¹ Svante Karhusen kirje 5.3.1915; 1.8.1915, Katri Maasalons yksityisarkisto, Lohja. Sanon ”vain”, sillä myöhemmin hänelle oli itselleen kertynyt 24 puntaa, jonka hän oli tallettanut merimieslähetykselle. Palattuaan Suomeen olisi hänellä ollut ainakin jonkinlaiset säästöt. Antaessaan kaksi puntaa, hän toteaa, että ”Huom. Meinasin lähettää yhden, mutta lähetän kaksi. Jää minulle yksi taskuun”. Neljä puntaa vastasi noin 108 Suomen markkaa. Liite 3.

¹⁰² Hinkkanen 1992, 67.

¹⁰³ Tuntemattoman pastorin kirje 24.4.1916, Katri Maasalons yksityisarkisto, Lohja.

toivoimme jälleen näkevämme”¹⁰⁴, mikä luo yhtäläillä kuvaa Svanten ja pastorin läheisyydestä. Lempeisiin ja läheisyyttä hohkaaviin sanoihin saattoi kuitenkin vaikuttaa kirjoittajan asema, kun tämä ilmoitti vanhemmille heidän poikansa kuolemasta. Todennäköisesti pastori ja Svante tuskin olivat kovin läheiset, mutta kirjeen sanat ja sen pelkkä olemassaolo kertovat, ettei Svante joutunut olemaan ainakaan täysin yksin vaikei saanut yhteyttä läheisiinsä.

Kirjeissään Svante esitteli ajoittain ulkomaailman eksoottisuutta, mutta silti hän ei halunnut antaa kuvaa, että tahtois jättä tutkimaan sitä loppuiäkseen. Ensinnäkin hän totesi lähes aina kirjeidensä lopussa tahtovansa palata takaisin Poriin arvuutellen, jospa pääsisi sinne jo ensi juhannukseksi tai ensi jouluksi.¹⁰⁵ Toiseksi hän ajoittain ajautui kirjeissään muistelemaan kotimaansa ja kotikaupunkinsa ihanoituksia, joita ei maailmalla päässyt kokemaan. Esimerkiksi ollessaan Lontoossa hän lisää kirjeensä loppuun suorasanaisen toteamuksen:

Kyllä tämä on suuri paikka, jossa nyt olen. Monta kertaa ei tiedä, missä päin on. Vaan en ole vielä pahasti eksynyt. Ei se mitään hauskaa ole olla näin suurissa kylissä. Pori on kaikista paras, sillä sehän on kotikaupunkini, jossa olen kasvanut ja siellä on vieläkin kotini.¹⁰⁶

Muissakin vaiheissa hän muistelee kaivaten metsällä käymistä sekä kotikaupunkiaan ja laajemmin itse Suomenmaata.¹⁰⁷ Marja-Liisa Hinkkanen päätyi omassa tutkimuksessaan tulokseen, että ulkomaisilla laivoilla palvelleilla suomalaisilla oli taipumus vieraantua kodeistaan ja menneisyydestään.¹⁰⁸ Vaikka myöhemmissä kirjeissään Svante ei yhtä usein haikaile kotikaupungin hienouksia, on silti mielestäni perusteltua todeta hänen kaivanneen sinne samalla tavalla vielä loppuaikoinaankin. Hän ilmaisee tällöin enemmän ihmisiin kohdistuvaa kaipuuta ja mainitsee lisäksi Ainon, jolle hän oli aiemmassa kirjeessä pyytänyt siskoaan lähettämään jouluterveisii.¹⁰⁹ Myöhemmässä kirjeessään Svante pyrkii selvittämään, että ”onko se Uudentalon Aino vielä tyttönä”.¹¹⁰ Kenties hän harkitsi kysyvänsä tätä puolisoiseen, mutta joka tapauksessa kysymyksestä ilmenee selvästi hänen tahtonsa palata

---

¹⁰⁴ Tuntemattoman pastorin kirje 24.4.1916, Katri Maasalons yksityisarkisto, Lohja.

¹⁰⁵ Näkyy lähes jokaisessa kirjeessä, esim. Svante Karhusen kirje 13.12.1914; 14.10.1915; 28.1.1916, Katri Maasalons yksityisarkisto, Lohja.

¹⁰⁶ Svanten Karhusen kirje 5.3.1915, Katri Maasalons yksityisarkisto, Lohja.

¹⁰⁷ Svanten Karhusen kirje 30.11.1914; 13.12.1914, Katri Maasalons yksityisarkisto, Lohja.

¹⁰⁸ Hinkkanen 1992, 64.

¹⁰⁹ Svanten Karhusen kirje 13.12.1914, Katri Maasalons yksityisarkisto, Lohja.

¹¹⁰ Svanten Karhusen kirje 14.10.1915, Katri Maasalons yksityisarkisto, Lohja.

vielä kotiin ja asettua sinne aloilleen. Hänen kiinnostuksensa kotia kohtaan ei kirjeiden perusteella voida väittää hiipuneen missään vaiheessa.

3.2 Sotaan liittyneet tunteet ja epäsuorat viittaukset

Terveisiä täältä Etelä-Ranskasta.

Minä voin hyvin, jota samaa toivon teille. Näin sota-aikana ei tiedä, koska saa iskun. Tässä kaupungissa on paljon sotaväkeä. Jonkun verran olen saanut kuulla Suomen oloista, vaan haluaisin saada lisätietoja. Kirjoittakaa kirje ja oikein pitkä. Menemme täältä Spanjaan ja sitten Englantiin.¹¹¹

Tämä postikortti on lähetetty Cannesista 23.8.1914 vielä aivan sodan alkuvaiheessa. Se on myös ensimmäinen kirje, jossa Svante mainitsee sodan, eikä tällöinkään kerro siitä paljoa. Sotaa ei siis suoraan mainita kuin kahdesti, mutta sen sijaan sen vaikutukset ilmenevät kirjeissä usealla epäsuoralla tavalla. Toinen suorista ilmaisuista on yllä mainitussa postikortissa, jossa merimies liittyy sotaan epävarmuuden tunteen (”ei tiedä, koska saa iskun”) sekä vaarallisuuden vaikutelman (”kaupungissa paljon sotaväkeä”). Iskulla Svante todennäköisesti tarkoittaa törmäämistä joko miinaan tai aseistettuun sukellusveneeseen, jotka olivat molemmat saksalaisen merisodan kivijalkoja ensimmäisessä maailmansodassa.¹¹² Toisaalta kirjeen lähettämisen aikaan sukellusveneet eivät olleet vielä upottaneet yhtäkään kauppalaivaa. Ensimmäinen upotus tapahtui noin kaksi kuukautta myöhemmin Norjan rannikolla 20.10.1914, jolloin saksalainen U-17 sukellusvene rikkoi kansainvälistä lakia upottaessaan aluksen.¹¹³ Lain mukaan kauppalaivan upottajan tulisi antaa miehistölle aikaa pelastautua ja varmennettava miehistön turvallisuus, mihin pienellä sukellusveneellä ei ollut valmiuksia. Siten iskun pelko johtui tässä vaiheessa luultavimmin merimiinoista.

Toinen suora maininta esiintyy 5.3.1915 Lontoosta lähetetyssä pidemmässä kirjeessä, kun Svante kuvailee paluutaan Välimereltä belgialaisella laivalla Englantiin. Siinä hänellä on enemmän tilaa kertoa kokemuksistaan sota-aikana:

Minä tein viime reisun Italiaan ja Spanjaan, josta tuotiin täysi lasti appelsiinia. Tänne tultiin Englannin kanaalin kautta, jossa niitä saksalaisia pitäis olla. Kyllä meidänkin kapteeni pelkäsi aikalailia, vaan onnellisesti päästiin tulemaan. Eikä tiedä kuinka monta laivaa se vielä tuhoaa ja uusia se on jo pannut pohjaan. Siellä Suomessa kait on sentään juhlallinen rauha.¹¹⁴

¹¹¹ Svante Karhusen kirje 23.8.1914, Katri Maasalons yksityisarkisto, Lohja.

¹¹² Sondhaus 2017, Preface xv, xvi, 48, 86, 114. Varsio 2018, 51. Sukellusveneet liittyivät lisäksi miinoitustehtäviin, kun Saksa alkoi käyttämään UC-sukellusveneitä.

¹¹³ Sondhaus 2017, 5–6. U-17 sukellusvene upotti britannialaisen *SS Glitra* laivan (866 tonnin rahtialus).

¹¹⁴ Svante Karhusen kirje 5.3.1915, Katri Maasalons yksityisarkisto, Lohja.

Katkelmasta selviää, että Svante oli hyvinkin tietoinen sodan aikaisen merimiesammatin vaaroista. Heti sodan alussa 22.7.1914 saksalainen sukellusvene U-9 upotti Englannin kanavassa kolme sota-alusta ja palasi kotiin menestyksekkäänä, mikä oli yksi syy Saksan myöhempiin suuriin sukellusveneinvestointeihin.¹¹⁵ Kauppa-aluksille Englannin kanaali taas muuttui hyvin vaaralliseksi vasta 18.2.1915, kun Saksa julisti Ison-Britannian ja Irlannin alueelle täyden kauppasaarron.¹¹⁶ Taustana toimille oli Ison-Britannian julistama kauppasaarto Saksalle, joka oli ajanut Saksan aloittamaan ruoan säännöstelyn vuoden 1915 tammikuussa.¹¹⁷ Kapteenin oli siis syytäkin pelätä, sillä Englannin kanaalissa olevilla sukellusveneillä oli tästä eteenpäin oikeus upottaa laiva lasteineen varoituksetta.

Kotiväkikin lienee tässä vaiheessa tunteneen merisodankäynnin todelliset uhkat, sillä saksalainen sukellusvene U-26 upotti Suomenlahdella venäläisen *Pallada*-aluksen 11.10.1914 ja miinat upottivat 6.–7.12.1914 kolme alusta, jotka kuljettivat pääasiassa postia Raumalta Ruotsiin.¹¹⁸ Samaan aikaan suomalainen lehdistö uhkaili Saksan rakentavan parhaillaan vielä 50 uutta sukellusvenettä.¹¹⁹ Vaikka Svante tunsikin meren vaarat, ei hän silti koe tarpeelliseksi mainita niistä kuin näinä kahtena kertana. Sodan ja kuoleman pelko olivat varmasti laivoilla läsnä, sillä Svante mainitsee kapteeninkin pelänneen. Mahdollisesti kuoleman läheisyydellä ei haluttu pelotella kotiväkeä, tai ehkä sodanpelko haluttiin piilottaa muista syistä.

Svante Karhunen oli perheensä vanhin poika, eikä pelosta puhuminen välttämättä kuulunut hänen rooliinsa. Pelko on ikävään verrattuna huomattavasti arempi aihe kirjeenvaihdon piirteitä ajatellen¹²⁰, eikä sitä mahdollisesti koettu tarpeelliseksi käsitellä omalle perheelle lähetetyissä kirjeissä. Hagelstam puolestaan selittää pelosta puhumisen tapoja kirjoittajien välisen ”dialogisen suhteen laadulla”, mikä sisältää vastaanottajan reaktioiden ennakkoinnin.¹²¹ Hänen pohdintansa mukaan vanhemmille uskallettiin ilmaista pelon tunteita jatkosodasta lähetetyissä kirjeissä enemmän kuin puolisoille. Vanhempien puoleen poika oli saattanut

---

¹¹⁵ Sondhaus 2017, 1–4.

¹¹⁶ Sondhaus 2017, 30. Tätä vaihetta kutsutaan usein nimellä ”rajoittamaton sukellusvenesota”. Se tapahtui käytännössä kahdessa jaksossa – kerran sodan alkupuolella useamman kuukauden sekä vuoden 1.2.1917 eteenpäin sodan loppuun asti. Rajoittamaton sukellusvenesota on myös se syy, miksi Svante Karhunen lopulta menetti henkensä, sillä SS-Zentin upottanut U-66 alus ei antanut varoitusta ennen aluksen upottamista 6.4.1916. Alle kuukausi myöhemmin 4.5.1916 Saksa vannoi Sussex-lupauksen, jonka seurauksena hyökkäykset ilman ilmoitusta kauppalaivoihin kiellettiin sukellusveneiltä. Ajoitus oli merimiehen kannalta valitettava.

¹¹⁷ Sondhaus 2017, 27.

¹¹⁸ Pietiäinen 1988, 555; Sondhaus 2017, 14. *Pallada* oli 7 775 tonnininen sotalaiva. Sen mukana upposi 597 miehistön jäsentä.

¹¹⁹ Saksa rakentaa uusia vedenalaisia veneitä, *Helsingin Sanomat* 15.10.1914, 6.

¹²⁰ Kirjeissä oli yleisenä tapana kertoa ikävöivänsä toista osapuolta. Vehkalahti 2011, 221.

¹²¹ Hagelstam 2011, 320.

kääntäytyä aiemminkin pelätessään, joten siihen saattoi olla matalampi kynnyks.¹²² Svante ei kuitenkaan jaa paljoa perheellensä. Syitä voi olla monia, kuten se, että kirjeet kaukana olevalta perheenjäseneltä saatettiin lukea yleisesti ääneen.¹²³ Vaikka vanhemmille olisikin uskouduttu, ei tilanne välttämättä ole sama, kun lukijoina on heidän lisäksi joukko sisaruksia ja mahdollisia tuttuja. Toiseksi pelosta puhuminen ei välttämättä kuulunut kirjeenvaihdossa syntyneisiin tapoihin tai toisin sanoen mainittuun ”dialogiseen suhteeseen”. Erona Hagelstamin tarkastelemassa sotilaiden kirjeenvaihdossa ja merimiehen kirjeenvaihdossa on tietenkin se, että toinen osallistui aktiivisesti sodan taisteluihin ja toinen saattoi menehtyä siviilinä. Ei ole siis ihme, että pelon ilmauksia esiintyi enemmän sotilaiden kirjeenvaihdossa. Kuitenkin myöhempi rajoittamaton sukellusvenesota aiheutti sen, etteivät merimiehet enää olleet paljoa turvallisemmassa asemassa kuin sotilaat. He elivät jatkuvasti hengenvaarallisissa olosuhteissa ja saattoivat sen seurauksena tukahduttaa kuolevaisuuteen liittyvät ajatuksensa.¹²⁴ Siten oli monin tavoin soveliaampaa ja kirjeen kertomukselle olennaisempaa huomioida paikallisen auktoriteetin eli laivan kapteenin pelko, eikä omaansa. Epäsuorasti sota ilmenee erityisesti kaikenlaisessa kulkemisessa ja reiteissä Suomeen, sillä postin kulku ulkomaille jouduttiin järjestämään uudelleen¹²⁵ jo aiemmin mainitun Itämeren merenkulun vaarallisuuden takia¹²⁶, ja rahanvälitys meriltä kotiin hankaloitui¹²⁷. Sotaan liittyä osin myös Svanten päätös siirtyä laivoille, jotka kulkivat linjaa Englanti–Yhdysvallat. Saksan sukellusveneet ylläpitivät edelleen kauppasaartoa Ison-Britannian ympärillä. Silti Saksa ei tahtonut ajautua sotaan Yhdysvaltojen kanssa, jolle Iso-Britannia oli tärkeä kauppakumppani, eikä ollut Woodrow Wilsonin eduksi antaa Saksan upottaa Yhdysvaltojen kansalaisia.¹²⁸ Siten Lusitanian upotuksen ja sitä seuranneen Saksan poliittisen reaktion jälkeen kauppalinja Yhdysvaltoihin saattoi vaikuttaa niin parempipalkkaiselta kuin turvallisemmalta vaihtoehdolta, kun Saksa yritti olla provosoimatta Yhdysvaltoja.

---

¹²² Hagelstam 2011, 320.

¹²³ Leino-Kaukiainen 2011, 199. Tästä tavasta puhuessaan tutkija viittaa 1800-luvun loppuun, mutta uskon todennäköiseksi, että tapaa jatkettiin vielä 1900-luvun alkupuolellakin.

¹²⁴ Berg & Soeters 2009, 18.

¹²⁵ Pietiäinen 1988, 554.

¹²⁶ Kaukiainen 2008, 354; Frigren 2019, 168. Aiemmin mainittu: ks. s. 4.

¹²⁷ Frigren 2019, 178.

¹²⁸ Sondhaus 2017, 50. Esimerkiksi Lusitanian, Arabicin ja Sussexin jälkeen kaikki lupaukset olivat Yhdysvaltojen lepyttelyä. Wilson hyväksyi ja oli tyytyväinen, ettei ollut ajanut Yhdysvaltoja sotaan.

4 Lopuksi

Merimies Svante Karhusen sodan aikana lähettämässä kirjeissä haluttiin ennen kaikkea ilmaista omassa elämässä tärkeiksi koettuja asioita, joista tärkeimpien joukossa oli tarve saada tietoa rakkaasta kodista. Tunneilmaisut olivat etenkin vahvoja niiden liittyessä kaipuuseen perhettä tai kotia kohtaan. Kaipuu kohdistui ajoittain myös itse kotikaupunkiin ja Suomen maahan, mikä viesti jatkuvaa tahtoa palata kotiin, vaikka merimies olikin nähnyt paljon maailman eksoottisuuksia. Tunneilmaisulla Svante korosti mainitun asian merkitystä itselleen ja hän mahdollisesti yritti herättää niillä myös kirjeitä lukevissa perheenjäsenissä tunteita. Siten he voisivat ehkä lähettää enemmän kirjeitä, joista jokin voisi saapua perille, sillä ainoan yhteyden katkeaminen oli kirjeiden perusteella Svantelle rankkaa. Sodan seurauksena epävarmemmaksi ja hitaammaksi muuttuneessa kirjeliikenteessä tunnistimme mahdolliseksi kirjeenvaihtoa haitanneiksi tekijöiksi epäselvät osoitteet, kirjeiden katoamisen postissa tai laivojen mukana sekä jäämisen sotasensuurin kynsiin. Kirjeiden kulkeutumisen ohesta valkeni vielä tietoa uusien merimiesten saapumisesta ulkomaisille vesille samaa reittiä postin kanssa. Kirjeittä jääminen oli merimiehelle ensimmäisen maailmansodan aikana vastaavanlainen kokemus kuin se saattoi olla jatkosodan sotilaille. Molempien vastauskirjeissä tunteet saattoivat päästä valloilleen.

Kaikkia tunteita ei silti koettu tarpeellisiksi ilmaista kirjeissä, kuten vaikkapa sodan aiheuttamaa pelkoa. Sitä ei koskaan mainittu itse tunnettavan, mutta se oli kirjeiden perusteella laivoilla läsnä jopa laivan kapteenin mielessä. Kenties pelosta puhumalla ei tahdottu pelotella omaisia, tai se ei ollut soveliasta perheen vanhimmalle pojalle. Sota määrittäi muutoinkin kuin kirjeiden osalta Svanten elämää sen loppuun asti, vaikuttaen mahdollisesti hänen päätymiseensä palvelukseen Englanti–Yhdysvallat-linjalle sekä kotiinpaluun vaikeutumiseen.

Kirjeiden ilmaisu ei rajoitu pelkkiin yksittäisiin sanoihin vaan pidemmässä kirjeenvaihdossa myös toistuviin rakenteisiin ja tapoihin. Rakenteellista ilmaisua esiintyi niin postikortin kuvan valinnoissa kuin toistuneissa oman laivan ja sen reitin maininnoissa. Samalla tavalla kuin sanoilla, niilläkin on omaa ilmaisuvoimaansa. Näistä ilmaisuista ilmeni, mikä oli merimiehelle itselleen tärkeää, ja samalla se, minkä hän oletti kiinnostavan kirjeitä lukevaa perhettään. Eräs lukijoiden mielenkiintoa herättävänä toimiva piirre oli maailman rakennettu eksoottisuus sekä kokemusten pukeminen tarinallisempaan muotoon. Tätä havainnollisti kertomus siitä, kuinka eräs kapteeni oli vetänyt Svantea nenästä palkan suhteen.

Svante Karhusen meriltä vuosina 1914–1916 omaisilleen lähettämässä kirjeissä ilmenee merimiesten tutkimukseen liittyvää uutta tietoa. Kaikkein keskeisimpänä kirjeissä haluttiin ilmaista kaipuuta ja ylläpitää yhteyttä, vaikka Svanten kohdalla tässä ei ollut kyse oman perheen elättämisestä kuten monella muulla merimiehellä. Tunnehistoriallisesta näkökulmaa hyödyntäen tutkimukseni on tarkastellut kirjeissä ilmaistujen tunteiden merkitystä sekä niiden alkuperää. Tutkimustuloksissa korostuvat kirje yhteyden katkeamisen vaikutukset Svante Karhusen käyttämiin ilmauksiin kirjeissään suoraan omaisilleen. Aiemmassa tutkimuksessa samankaltaisia huomioita on tehty merimiesten ja omaisten kirjeistä, jotka on kohdistettu merimiespapeille. Tutkimukseni on tässä suhteessa luonut uutta tietoa, jonka pohjalta Svanten kaltaisia merimiehiä voidaan tutkia, sekä vahvistanut aiemmin selvitettyjä tutkimustuloksia. Tämän lisäksi kirjeissä esiintyy muutamaan otteeseen muitakin ihmisiä ja heidän tunteitaan. Svanten mainitsemat Suomesta merille Tornion, Ruotsin ja Norjan kautta saapuneet pojat eivät varmasti olleet ainoat, jotka kulkivat kirjeiden kulkureittiä Suomesta ulkomaailmaan ensimmäisen maailmansodan aikana päätyen laivoille töihin, eikä hänen laivassaan varmasti käskenyt sodan ainoa merisotaa pelännyt kapteeni.

Svante Karhusen kirjeet on kirjoitettu vain yhden merimiehen näkökulmasta ja kertovat vain yhden ihmisen tilanteesta sodan aikana. Siten ei tutkimukseni perusteella voi tehdä kaikenkattavia esityksiä tai kovin vahvoja yleistyksiä muihin suomalaisiin merimiehiin liittyen nojautumatta tukevasti aiemman tutkimuksen havaintoihin. Tuleva tutkimus voisi hyödyntää tekemiäni päätelmiä Svanten ilmaisuista ja liittää niitä muiden hänen aikaistensa omaisille lähettämiin kirjeisiin. Muut vastaavat tutkimukset ovat pitkälti perustuneet useampien merimiesten yksittäisiin kirjeisiin, eivät yksittäisen merimiehen lähettämien kirjeiden kokoelmaan. Muiden kirjekoelmien lisääminen tutkimuskuvaan mahdollistaisi uusia löytöjä. Toisaalta tutkimuskuvaa on varaa laajentaa vielä entisestään. Svante Karhusen näkökulma on suomalaisen merimiehen, mutta millaista ilmaisua mahtoi käyttää esimerkiksi virolainen merimies ja minkä tämä koki tärkeäksi? Laajemman tutkimusaineiston avulla olisi varmasti mahdollista havaita kirjeissä erityisiä suomalaisia piirteitä. Moni muukin saattoi jäädä ikuisesti odottamaan seuraavaa kirjettä perheeltään.

Hauskaa joulua ja onnellista uutta vuotta
toivoo poikanne
Kirjoittakaa heti. [-]
Oi kun olisi hauska saada teiltä kirje joululahjaksi. Herran rauhaa.¹²⁹

---

¹²⁹ Svanten Karhusen kirje 14.10.1915, Katri Maasalon yksityisarkisto.

Lähteet

Alkuperäislähteet

- Katri Maasalonen yksityinen arkisto, Lohja.
 – Svante Karhusen kirjeet 1914–1916.
 – Tuntemattoman pastorin kirje 24.4.1916

Aikakaus- ja sanomalehdet

- Waltari, Toivo: Merimiesten omaisille. *Merimiehen ystävä*, 10/1914, 155–156. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot. <https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/992005?page=4>
- Renvall, Akseli: Merimieslähetyksen ja sota. *Merimiehen ystävä*, 9/1914, 140–141. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot. <https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/992004?page=5>
- Kiviluoto, Eino: Etsimässä. *Merimiehen ystävä*, 1/1912, 6–8. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot. <https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/1010157?&page=11>
- Renvall, Akseli: Merimiestemme joulu. *Merimiehen ystävä*, 11/1915, 180. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot. <https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/992018?page=10>
- Renvall, Akseli: Merimiestemme joulu. *Merimiehen ystävä*, 10/1916, 136. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot. <https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/992028?page=10>
- Nimimerkki Teresa: Kirje sieltä jostakin. *Helsingin Sanomat*, nro. 221, 17.8.1941, 9. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot. <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/2177060?page=9>
- Saksa rakentaa uusia vedenalaisia veneitä. *Helsingin Sanomat*, nro. 281, 15.10.1914, 6. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot. <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1172550?page=6>
- Kuolleita. *Satakunnan Sanomat*, nro. 52, 10.5.1916, 3. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot. <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1286780?page=2>
- Stipendin saaneita. *Satakunta*, nro. 63, 6.6.1907, 2. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot. <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1049109?page=2>
- Englanti julistaa sodan Saksalle. *Satakunnan sanomat*, nro. 88, 5.8.1914, 3. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot. <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1286533?page=3>
- Drunken Foreign Seamen: A Saturday Night Row At West Hartlepool. *North-Eastern Daily Gazette* 29.6.1914, 3. Verkkoarkisto. <https://www.britishnewspaperarchive.co.uk/viewer/bl/0000159/19140629/086/0003> [haettu 13.2.2025].
- The Torpedoed Steamer Zent. *The Liverpool Daily Post And Mercury*, 29.6.1916, 5. Verkkoaineisto. <https://www.britishnewspaperarchive.co.uk/viewer/BL/0000648/19160408/116/0005> [haettu 13.2.2025]

Tutkimuskirjallisuus

Berg, Coen van den & Soeters, Joseph: Self-Perceptions of Soldiers Under Threat. A Field Study of the Influence of Death Threat on Soldiers, *Military Psychology* (21), 1/2009, 16–30.

Boddice, Rob: *The History of Emotions*. Manchester University Press, Manchester 2018.

Frigren, Pirita: Merimiespastorille saapuneet kirjeet liikkuvuuden peilinä ensimmäisen maailmansodan vuosina. *Merenkulkijoiden siirtolaisuus. Näkökulmia 1700-luvulta nykypäivään*. Toim. Pirita Frigren. Siirtolaisuusinstituutti, Painosalama Oy, Turku 2019, 167–195.

Hagelstam, Sonja: Rakas sotilaani! Kirjeiden kirjoittaminen jatkosodan poikkeusoloissa. *Kirjeet ja historiantutkimus*. Toim. Maarit Leskelä-Kärki, Anu Lahtinen & Kirsi Vainio-Korhonen, Helsinki 2011, 194–219.

Hinkkanen, Merja-Liisa: Expressions of Longing, Sources of Anxiety? The Significance of Contacts with Home for Finnish Sailors in London and Hull in the Late Nineteenth Century. *People of the Northern Seas*. Toim. Lewis Fischer & Walter Minchinton. Research in Maritime History (3), St. John's International Maritime Economic History Association, Newfoundland 1992, 63–79.

Kallberg, Ulla: ”Sillä ainahan merimies on sentään erimies”. *Merimiesidentiteetit muuttuvassa maailmassa*. Väitöskirja. Turun yliopisto, Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos, Turku 2022.

Kaukiainen, Yrjö: Kun suomalaiset olivat filippiinoja. *Työ merellä*. Toim. Tapio Bergholm. Nautica Fennica 2015–2016, Museovirasto, Helsinki 2016, 104–119.

Kaukiainen, Yrjö: *Ulos maailmaan! Suomalaisen merenkulun historia*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1155, Tieto, Helsinki 2008.

Keravuori, Kirsi: Itseoppineet ihmiset kirjeenkirjoittajina. Perhekirjeenvaihtoa 1860-luvun saaristosta. *Kirjeet ja historiantutkimus*. Toim. Maarit Leskelä-Kärki, Anu Lahtinen & Kirsi Vainio-Korhonen, Helsinki 2011, 163–191.

Leino-Kaukiainen, Pirkko: ”Nyt lasken minä pännani tämä viherjäisen paperin päälle.”: Nuoren sotilaan kirjeitä 1800-luvun lopulta. *Kirjeet ja historiantutkimus*. Toim. Maarit Leskelä-Kärki, Anu Lahtinen & Kirsi Vainio-Korhonen, Helsinki 2011, 194–219.

Leino-Kaukiainen, Pirkko: Lukijoista kirjoittajiksi. *Kirjeet ja historiantutkimus*. Toim. Maarit Leskelä-Kärki, Anu Lahtinen & Kirsi Vainio-Korhonen, Helsinki 2011, 192–193.

Mayhew, Alex: ’A War Imagined’: Postcards and the Maintenance of Long-Distance Relationships during the Great War. *War in History* (28), 2/2021, 301–332.

Pietiäinen, Jukka-Pekka: Suomen postin historia 1. Posti- ja telelaitos, Helsinki 1988.

Sondhaus, Lawrence: *German Submarine Warfare in World War I: the Onset of Total War at Sea*. Rowman & Littlefield, Yhdysvallat 2017.

Varsio, Kai: *Altavastaajasta tuhovoimaksi: sukellusveneeseen käyttöönotto ja kehitys*. Edita, Helsinki 2018.

Liitteet

Liite 1. Kuva Svante Karhusesta (1894–1916). Valokuvan ottamisajankohta on tuntematon. (Katri Maasalon yksityisarkisto, Lohja.)

Liite 2. Svanten lähettämä postikortti. Hän mainitsee postikortin kirjoituspuolella, että on ”Amerikassa tällä laivalla, kun on tässä.” (Svante Karhusen kirje 28.1.1916, Katri Maasalon yksityisarkisto, Lohja.)

Huom. Meinasin lähettää yhden
 mutta lähetän kaksi. jää mi-
 nulle yksi taskuun

Ei minulla tällä
 kertaa olekaan kukaan
 astin uuden parin
 ja kenkä. Taisin että
 olisi kerralla väsin
 lähettää vähän aram-
 mää. Sitä luvun että
 ei teillä siinä rahaa paakaan
 tee kukaan on niin suuri
 järkeä sitä jatkamassa.
 Niin on tiedä vieläkö kukaan
 ki ovat jalka mutta pui-
 toudin tällöin niin,
 on pääse nykyään
 ketsamankaan taita
 min eivät tällöin
 kukaan sinne

Liite 3. Svante korjaili kirjoitustaan harvemmin kirjeissään. Tämän sivun yläreunassa kuitenkin viittaus edelliseen sivuun, jossa hän kertoi alun perin lähettävänsä yhden punnan rahaa. Selkeytys: ”Huom. Meinasin lähettää yhden[,] mutta lähetän kaksi. [J]ää minulle yksi taskuun.” (Svante Karhusen kirje 5.3.1915, Katri Maasalons yksityisarkisto, Lohja.)